

**TURUN
YLIOPISTO**

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio suomalaisessa varhaiskasvatuksessa

Logopedian
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Ida Ojanen

Ohjaajat:
Yliopistonlehtori Raymond Bertram
Yliopisto-opettaja, puheterapeutti FM Pia Lindevall

14.12.2021
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin
OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Logopedia

Tekijä: Ida Ojanen

Otsikko: Puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio suomalaisessa varhaiskasvatuksessa

Ohjaajat: Raymond Bertram ja Pia Lindevall

Sivumäärä: 39 sivua, 19 liites.

Päivämäärä: 14.12.2021

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio eli AAC (Augmentative and Alternative Communication) voi olla välttämätön apu kommunikoimiseen. AAC voi avustaa esimerkiksi ilmaisussa, ymmärtämisessä sekä vuorovaikutuksessa. AAC:stä voi olla hyötyä kaikenikäisille ja kaikenlaisille ihmisille; se voi auttaa esimerkiksi varhaiskasvatuksessa lapsia, joilla on vaikeuksia kommunikoinnissa. Jotta AAC:n käyttö toteutuu tehokkaasti, on tärkeää, että varhaiskasvatuksen henkilökunta olisi saanut AAC-koulutusta. Tällöin henkilökunta osaa hyödyntää AAC:tä kaikkien lasten kanssa kommunikoinnin ja arjen toimintojen tukena. Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitettiin, mitä AAC-keinoja suomalaisessa varhaiskasvatuksessa käytetään ja miksi sekä vaikuttavatko ammattinimike ja työkokemus AAC:n käyttöön. Näiden lisäksi kartoitettiin varhaiskasvatuksen henkilökunnan saamaa AAC-koulutusta sekä heidän toiveitaan lisäkoulutukselle. Aihetta on tutkittu aiemminkin, mutta otanta on yleensä ollut pieni. Tutkimus toteutettiin kyselylomakkeen avulla koko Suomessa. Vastauksia kertyi yhteensä 141.

Tulosten perusteella varhaiskasvatuksen henkilökunnalle tutuimpia AAC-keinoja olivat tukiviittomat sekä kuvat. Arjessa käytetyimpiä keinoja olivat eleet ja olemuskieli (eli esimerkiksi ilmeet ja äänenpaino). AAC:n käyttö kuitenkin vaihteli paljon vastaajien kesken. Suosituimpia syitä AAC:n käytölle olivat toiminnanohjauksen sekä kielen kehityksen tukeminen.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat käyttivät AAC:tä eniten, varhaiskasvatuksen opettajat toiseksi eniten ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajat vähiten. Työkokemuksen myötä AAC:n käyttö kasvoi kaikilla ammattiryhmillä, mutta ryhmien väliset erot pysyivät samana. Eniten AAC:tä käyttivät yli 16 vuotta työskennelleet henkilöt.

Saadun AAC-koulutuksen määrä vaihteli vastaajien keskuudessa paljon. Noin viidesosa ei ollut saanut lainkaan koulutusta, mutta myös AAC-koulutusta saaneet kokivat sen pääsääntöisesti riittämättömäksi. AAC-koulutusta haluttaisiin edelleen lisää, etenkin tukiviittomista sekä keskustelumatoista (apuväline, jossa käytetään kuvallisia ja sanallisia kortteja mielipiteen ilmaisun tukena). Suosituin tapa koulutuksen järjestämiselle olivat työpaikan sisäiset koulutustilaisuudet.

Tulosten perusteella varhaiskasvatuksessa olisi tarpeen tarjota jo työelämässä oleville enemmän AAC-koulutusta sekä kasvattaa AAC-opintojen tarjontaa opiskeluaikana. Jatkossa tulisi tutkia, mitkä kouluttautumismuodot olisivat parhaiten soveltuvia varhaiskasvatusalalle sekä miten AAC:n käyttö arjessa muuttuu lisäkouluttautumisen myötä.

Avainsanat: puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio, AAC-keinot, varhaiskasvatus, AAC-koulutus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
1.1	AAC ja sen tarkoitus	1
1.2	AAC:tä käyttävät henkilöt ja heidän kommunikointikumppaninsa	3
1.3	AAC-keinojen luokittelu: avusteinen ja ei-avusteinen AAC	5
1.4	Varhaiskasvatus ja sen henkilökunta	6
1.5	AAC:n käyttö varhaiskasvatuksessa	7
1.6	Varhaiskasvatuksen henkilökunnan saama AAC-koulutus	8
1.7	Tutkimustiedon puute	9
2	Tutkimuskysymykset	11
3	Menetelmät	12
3.1	Osallistujat	12
3.2	Tutkimusmenetelmät	13
3.3	Tutkimuksen toteuttaminen	14
3.4	Aineiston käsittely ja analysointi	15
3.5	Tutkimuksen eettisyys	17
4	Tulokset	18
4.1	Mitä AAC-keinoja varhaiskasvatuksessa käytetään ja miksi?	18
4.2	Ammattinimikkeen ja työkokemuksen vaikutus AAC:n käyttöön	22
4.3	Saatu AAC-koulutus sekä toiveet lisäkoulutukselle	23
5	Pohdinta	30
5.1	Yhteenveto	30
5.2	Tulosten merkitys	30
5.2.1	AAC suomalaisessa varhaiskasvatuksessa	30
5.2.2	Ammattinimikkeen ja työkokemuksen vaikutus AAC:n käyttöön	31
5.2.3	Varhaiskasvatuksen henkilökunnan AAC-koulutus opintojen ja työelämän aikana	34
5.3	Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset	37
5.4	Lopuksi	38
	Lähteet	40

Liitteet	45
Liite 1. Tarkempia tietoja osallistujien lapsiryhmistä	45
Liite 2. Saatekirje ja kyselylomake	46
Liite 3. Ihmistieteellisen tutkimuksen eettisen toimikunnan lupa RILIV-tutkimukselle	62

1 Johdanto

Puhuminen on yleisin kommunikoinnin muoto ihmisillä (Huuhtanen, 2011). Puheen avulla voidaan välittää ajatuksia, tunteita ja tietoa. Voi kuitenkin olla tilanteita, jolloin puhuminen yksinään ei ole riittävä keino ilmaisuun tai ymmärtämiseen. Jos puhe on hetkellisesti tai pysyvästi henkilön omiin tarpeisiin nähden riittämätön kommunikointikeino, voidaan hyödyntää puhetta tukevaa, korvaavaa sekä täydentävää kommunikaatiota eli AAC:tä (Augmentative and Alternative Communication, Beukelman & Mirenda, 2013; Loncke, 2020). AAC voi olla kuitenkin hyödyksi kaikenikäisille ja kaikenlaisille ihmisille. AAC:hen lukeutuvat esimerkiksi tukiviittomat, kuvat sekä puhelaitteet. Tässä pro gradu -tutkielmassa käytetään puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikaatiosta myös käsitteitä AAC, AAC-keinot sekä AAC-menetelmät. Käsitettä AAC käytetään, kun puhutaan yleisesti puhetta tukevasta tai korvaavasta kommunikoinnista, kun taas käsitteitä AAC-keinot ja AAC-menetelmät käytetään silloin, kun puhutaan tarkemmin määritellyistä apuvälineistä tai käyttötavoista. Nämä kaikki ovat vakiintuneet käyttöön suomen kielessä.

Varhaiskasvatustalain (540/2018, 1 luku 3§) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteisiin kuuluu muun muassa varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua sekä tunnistaa lapsen tuen tarve ja tällöin järjestää sopivaa tukea varhaiskasvatuksessa. Jotta varhaiskasvatuksen henkilökunta onnistuu näissä kohdissa erityisesti AAC:tä tarvitsevan lapsen kohdalla, täytyy heillä olla osaamista sekä heidän on tullut saada koulutusta puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikaatiosta. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan on osattava AAC:n käyttöä, jotta he voivat ottaa sen osaksi arkea ja siten tukea kaikkien lasten kehitystä, kommunikointia ja vuorovaikutusta (Beukelman & Mirenda, 2013). Käyttämällä AAC:tä varhaiskasvatuksen henkilökunta myös opettaa puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käyttöä lapsille itselleenkin.

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää kyselylomakkeen avulla puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käyttöä suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksessa selvitetään, mitkä AAC-keinot ovat käytössä varhaiskasvatuksen arjessa ja miksi AAC:tä käytetään. Tämän lisäksi tarkastellaan sitä, vaikuttavatko ammattinimike sekä työkokemus AAC:n käyttöön varhaiskasvatuksen arjessa. Näiden teemojen lisäksi selvitetään sekä varhaiskasvatuksen henkilökunnan saamaa AAC-koulutusta että millaisia lisäkoulutustarpeita henkilökunnalla on AAC:hen liittyen.

1.1 AAC ja sen tarkoitus

AAC:hen lukeutuvat kaikki tavat, joilla ihminen välittää ja vastaanottaa viestejä, tunteita tai ajatuksia ilman puhetta (American Speech-Language-Hearing Association; ASHA, 2021).

Esimerkiksi kuvat, tukiviittomat ja erilaiset tietokoneavusteiset apuvälineet ovat kaikki keinoja, joita käytetään tukemaan ja korvaamaan puhetta (Beukelman & Mirenda, 2013). Jokainen ihminen käyttää siis päivittäin AAC:tä tiedostamattaankin; esimerkiksi ilmeet ja eleet avustavat kielellisten ilmausten tuottoa ja ymmärrystä kaikenikäisillä ihmisillä.

AAC:llä voidaan auttaa henkilöä ilmaisemaan itseään sekä ymmärtämään muita ihmisiä ja ympärillä olevaa maailmaa (Ketonen ym., 2014). Myös vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa helpottuu AAC:n avulla (Loncke, 2020). Kielen kehitys sekä kielellisten ilmaisujen täydentäminen ja korvaaminen onnistuvat monipuolisesti AAC:n avulla (Bax ym., 2001; Ketonen ym., 2014). Lisäksi Romskin ym. (2010) mukaan AAC:n käyttö kommunikoinnin tukena helpottaa lapsen ekspressiivisen sanaston oppimista enemmän kuin vain puhuttu kieli. AAC:llä on siis positiivinen vaikutus kielellisiin taitoihin kaikilla lapsilla. Virtasen (2015) varhaiskasvatuksen parissa toteutetun tutkimuksen mukaan AAC voi myös toimia ymmärtämisen tukena sellaisissa tilanteissa, joissa henkilöillä ei ole yhteistä kieltä käytössään. Varhaiskasvatuksen työntekijät kertoivat käyttävänsä AAC:tä apuna esimerkiksi vanhempien kanssa keskustellessaan, kun muuta yhteistä kieltä ei ollut lainkaan tai sitä oli rajallisesti.

Leppäsen (2017) tutkimuksen mukaan AAC avustaa varhaiskasvatuksessa myös esimerkiksi toiminnan osiin pilkkomisessa sekä struktuurin hahmottamisessa. Myös Virtasen (2015) tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksessa olevat lapset pystyivät toimimaan itsenäisesti ja oma-aloitteisesti, kun he tiesivät, mitä edessä oleva tehtävä tai kyseinen päivä piti sisällään. AAC myös sujuvoitti siirtymätilanteita varhaiskasvatuksen arjessa, kun lapsilla oli näkyvissä kuvalliset ohjeet sanallisten ohjeiden tukena. AAC:n käyttö siis konkretisoi toimintaa enemmän kuin vain kielelliset ohjeet (Beukelman & Mirenda, 2013). Lapset myös ymmärsivät aikuisten viestit paremmin, kun aikuiset käyttivät selkeitä eleitä viestinnän tukemisen tehostamisena (Leppänen, 2017). Edellä mainittujen seikkojen lisäksi myös syy-seuraus-suhteiden ymmärtäminen selkeytyy AAC:n avulla (Loncke, 2020). Tällöin henkilön on mahdollista vaikuttaa hänen ympärillään tapahtuvaan enemmän sekä jäsentää näitä tapahtumia paremmin kuin ainoastaan sanallisen tiedon avulla. Jäsentäminen rauhoittaa tilanteita ja tuo siten turvallisuuden tunnetta (Ketonen ym., 2014). Alangon (2014) tutkimukseen osallistuneet varhaiskasvatuksen ammattilaiset käyttivät AAC:tä kuvien muodossa myös lasten riitatilanteiden ratkaisemisen tukena. Puheen tuoton ja ymmärtämisen selkeyttämisen lisäksi AAC:llä on siis vaikutusta myös moneen muuhun toimintaan kuten toiminnanohjaukseen, siirtymätilanteisiin, ympärillä tapahtuvan jäsentämiseen sekä omien tunteiden säätelyyn ja muiden tunteiden ymmärtämiseen. AAC:llä voi olla merkittävä vaikutus arjessa toimimiseen monissa eri tilanteissa ja ympäristöissä, kuten esimerkiksi varhaiskasvatusympäristössä, johon tämä tutkimus keskittyy.

1.2 AAC:tä käyttävät henkilöt ja heidän kommunikointikumppaninsa

Augmentative and Alternative Communication-käsitteessä ”alternative” viittaa siihen, ettei henkilö käytä lainkaan puhetta. Tällöin puhetta korvaavaa kommunikaatiota tarvitaan todennäköisesti pysyvästi (Beukelman & Mirenda, 2013). ”Augmentative” puolestaan viittaa epäselvään tai niin puutteelliseen puheeseen, ettei henkilö tule ymmärretyksi (Huuhtanen, 2011). Tällöin AAC on yleensä väliaikainen apukeino. Koska AAC on hyödyksi kaikille ihmisille, on mahdotonta määrittää yhtä tiettyä ihmistyyppiä, joka tarvitsee ja käyttää AAC:tä (Beukelman & Mirenda, 2013). On kuitenkin olemassa tiettyjä syitä, jolloin AAC on ehdottoman tärkeä apu. Seuraavaksi esitellään vastaavia tilanteita.

Kehityksellisiä eli synnynnäisiä syitä puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation välttämättömälle tarpeelle ovat esimerkiksi autismikirjon häiriö, kehityksellinen kielihäiriö tai kehitysvammaisuus (Bax ym., 2001; Beukelman & Mirenda, 2013; Loncke, 2020). Joskus voidaan tietää jo etukäteen, että henkilö tulee tarvitsemaan tulevaisuudessa AAC:tä kommunikointinsa tueksi esimerkiksi viiveisen puheen kehityksen vuoksi. Tällöin AAC:n käyttö mahdollisimman aikaisin osana lapsen arkea tukee henkilön kielen kehitystä (Launonen, 2011). Joskus AAC:n tarve voi ilmetä hyvinkin äkillisesti. Tällaisia hankittuja eli myöhemmin, esimerkiksi vasta aikuisuudessa, ilmenneitä syitä AAC:n tarpeelle voivat olla esimerkiksi aivoverenkiertohäiriöt tai erilaiset neurologiset ja etenevät sairaudet (AAC instituutti, 2021; Bax ym., 2001). AAC voi myös joskus olla lähtökohtaisesti kuntoutuskeino (Launonen, 2010). Tällöin tavoitteena on kielen kehityksen sekä vuorovaikutuksen tukeminen. Pitkän tähtäimen tavoitteena voi kuitenkin olla puheen avulla kommunikoiminen pysyvästi. AAC voi siis olla välttämätön tarve henkilölle vain hetkellisesti tai loppuelämäksi (ASHA, 2021). Puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikaatiosta hyötyvät kuitenkin kaikenlaiset ihmiset. Kirjoitettu aikataulu, kuvitettu kartta tai osoittaminen ovat hyödyksi myös neurotyypillisille henkilöille (AAC instituutti, 2021). AAC:n edellytyksenä ei siis ole sairautta, häiriötä tai diagnoosia.

Puhetta sekä AAC:n eri muotoja tulisi käyttää monipuolisesti rinnakkain keskenään (Huuhtanen, 2011). Tämä multimodaalisuus on nimenomaan puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation ehdoton vahvuus (Loncke, 2020). AAC:n monipuolinen käyttö mahdollistaa hyvin monikanavaisten viestien ilmaisun sekä ymmärtämisen ja muun toiminnan tukemisen. Käyttämällä AAC:tä voidaan samalla myös ylläpitää puhekykyä sekä mahdollisuuksien mukaan kehittää sitä entistä paremmaksi (Beukelman & Mirenda, 2013). Puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käyttäminen joka päivä osana arkisia tilanteita edistää lasten luonnollista suhtautumista erilaisiin keinoihin ilmaista kieltä (Ketonen ym., 2014).

AAC:n avulla kommunikoiva henkilö tarvitsee aina osaavaa kommunikointikumppania välittääkseen ja vastaanottaakseen viestejä (Beukelman & Mirenda, 2013).

Kommunikointitilanteiden onnistuminen riippuu paljon kommunikointikumppanin osaamisesta ja hänen saamastaan koulutuksesta (McCoy & McNaughton, 2018). Viestin välittäminen ja vastaanottaminen vaatii erilaista tulkintaa ja tietoa kuin vain puheella kommunikoiminen. Esimerkiksi tukiviittomia on opeteltava hallitakseen ne ja kommunikointikansio vaatii perehtymistä sekä käyttäjältä että hänen keskustelukumppaneiltaan ennen kuin sen käyttäminen on tehokasta. Hyväksyvät kommunikointikumppanit tukevat AAC:n tehokasta ja säännöllistä käyttöä lapsen lähipiirissä (Siu ym., 2010).

AAC:tä tarvitsevalle henkilölle tulee helposti kuuntelijan rooli tai hän saattaa jäädä ulkopuoliseksi etenkin ryhmätilanteissa, kuten varhaiskasvatuksen arjessa (Huuhtanen, 2011). Hänestä saattaa myös tulla passiivinen osapuoli. Lightin (2003) mukaan on todettu, että lapsi, joka ei pärjää kommunikointitilanteissa pelkän puheen avulla, osallistuu puhuvia lapsia harvemmin vuorovaikutustilanteisiin, joissa hänen olisi mahdollista ilmaista itseään AAC:n avulla muille. Kommunikointikumppanin tulisikin muistaa, että keskustelun tavoitteena on tasa-arvoinen vuorovaikutus (Launonen, 2010, Loncke, 2020). Kaikki osapuolet ovat siis aktiivisia osallistujia, joiden aloitteisiin tulisi vastata ja joiden ymmärtämistä tulisi tukea. Lapsi tarvitsee AAC:n käyttöön jatkuvaa tukea ja mallia aikuisilta (Millar, 2001).

Puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käyttöön liittyy myös haasteita. Beukelmanin ja Mirendan (2013) mukaan AAC:n käytön haasteet liittyvät joko henkilöön itseensä (*access barriers*) tai muihin ihmisiin (*opportunity barriers*). Henkilöön itseensä liittyviä haasteita selvitetään huolellisella arvioinnilla AAC:n valitsemisen yhteydessä moniammatillisen tiimin yhteistyön avulla. Vaikka apuväline olisi henkilön taitoihin nähden sopiva, voi sen käytössä olla silti muita haasteita. Käytössä olevasta apuvälineestä voi esimerkiksi puuttua kokonaan johonkin tapahtumaan tai tilanteeseen sopiva sanasto. Muihin ihmisiin liittyvät haasteet Beukelman ja Mirenda jakavat viiteen osaan: rajoittaviin käytäntöihin ja tapoihin, asiantuntijoiden tiedonpuutteeseen, käytännön taitojen rajallisuuteen sekä kielteisiin asenteisiin. Näiden rajoitteiden purkamisessa auttaa kouluttaminen AAC:stä sekä huolellinen arviointi, jonka yhteydessä voidaan varmistaa tarvittavien asiantuntijoiden riittävä osaaminen teoriassa ja käytännössä (Beukelman & Mirenda, 2013). Kouluttamalla ja lisätietoa antamalla voidaan vaikuttaa esimerkiksi AAC:tä tarvitsevan henkilön vanhempien, opettajien tai ikätoverien negatiivisiin asenteisiin sekä yhteisössä olemassa oleviin, mahdollisesti virheellisiin, uskomuksiin.

1.3 AAC-keinojen luokittelu: avusteinen ja ei-avusteinen AAC

AAC on monipuolinen kenttä ja eri apuvälineitä kommunikoinnin tueksi on paljon. AAC:n hahmottamisessa voi auttaa sen luokittelu. Yleisiä luokittelutapoja ovat esimerkiksi luokittelu graafiseen ja ei-graafiseen AAC:hen sekä luokittelu avusteiseen ja ei-avusteiseen AAC:hen (Beukelman & Mirenda, 2013). Tässä yhteydessä esitellään luokittelu avusteiseen ja ei-avusteiseen AAC:hen.

Avusteiseen AAC:hen vaaditaan jokin apuväline viestin välittämisen ja vastaanottamisen avuksi (Beukelman & Mirenda, 2013). Avusteisen AAC:n käytössä viestintä pohjautuu yleensä kirjoittamiseen tai vastaavasti graafisen merkin tai merkkijärjestelmän käyttöön sekä viestien luovaan käyttöön (Launonen, 2010; Loncke, 2020). Avusteinen AAC voidaan jakaa edelleen perinteiseen sekä teknologiseen AAC:hen (Beukelman & Mirenda, 2013). Perinteistä avusteista AAC:tä ovat esimerkiksi kuvien tai kuvasarjojen käyttö. Kuviin perustuvia AAC-keinoja on lukuisia ja kuvia voidaan käyttää moneen eri tarkoitukseen kuten ilmaisun, ymmärtämisen ja toiminnan tukemiseen. Esimerkiksi kommunikointikansion kuvien avulla lapsi voi ilmaista itseään oma-aloitteisesti ja lausetasoisesti (Tikoteekki-verkosto, 2021). Kuvitetun toimintastruktuurin avulla lapsi voi toimia itsenäisesti tilanteissa, joissa hän muuten tarvitsisi jatkuvaa ohjausta (Virtanen, 2015). Kuvia tai sanallisia ilmaisuja voidaan käyttää apuvälineenä myös keskustelumatossa, jota voidaan käyttää mielipiteen ilmaisemisen ja keskustelun tukena (Mirenda & Beukelman, 2013). Jos kuvien hahmottaminen on liian haastavaa, voidaan hyödyntää myös konkreettisempaa keinoa eli esineitä kommunikoinnin apuna (Papunet, 2021). Perinteisessä avusteisessa AAC:ssä henkilö yleensä valitsee valmiista valikoimasta haluamansa kuvan, symbolin tai muun merkin. Kirjoittaminenkin on perinteisen avusteisen AAC:n muoto, mutta siinä ei ole valmista valikoimaa, vaan loputon määrä itse päätettäviä viestejä (Launonen, 2010). Blisskieli on graafinen AAC-keino, jossa kieliopilliset muodot ja käsitteet ilmaistaan bliss-symbolina. Se soveltuu esimerkiksi lukemisen ja oppimisen tueksi (Papunet, 2021).

Teknologista avusteista AAC:tä puolestaan ovat esimerkiksi puhelaitteet, jotka muuttavat tekstin puheeksi (ASHA, 2021). Puhelaite on kommunikoinnin apuväline, johon voi kuulua esimerkiksi eleitä, viittomia sekä ennalta äänitettyjä viestejä (Papunet, 2021). Myös kommunikointiohjelmassa ilmaisu voi tapahtua puhesynteesin avulla (Tikoteekki-verkosto, 2021). Kommunikointiohjelman sanasto voidaan esittää monin eri tavoin kuten kuvien, sanaston tai bliss-symbolien avulla (Papunet, 2021). Avusteista AAC:tä käyttävä henkilö on riippuvainen saatavilla olevista apuvälineistä (Mirenda & Beukelman, 2013). Kommunikointi voi perustua esimerkiksi oikean merkin osoittamiseen, painamiseen tai antamiseen eli kommunikointi ei onnistu ilman apuvälineitä. Ilmaisuu

voi olla hyvin hidasta ja joskus myös epätarkkaa. Tällöin korostuu kommunikointikumppanin aktiivinen rooli viestien tulkitsejana (Launonen, 2010).

Ei-avusteisessa AAC:ssä puolestaan viestien tuottamiseen ei tarvita mitään apuvälineitä eli viestit ilmaistaan vain oman kehon avulla (Loncke, 2020). Kommunikointiin tarvittavat merkit ovat siis aina käytettävissä. Esimerkiksi tukiviittomat sekä eleet ovat molemmat ei-avusteista AAC:tä (Beukelman & Mirenda, 2013). Eleet ovat myös osa olemuskieltä eli sitä, miten ihminen omalla toiminnallaan ja olemuksellaan viestii ympäristölle (Papunet, 2021). Äänenpaino ja ilmeet ovat myös osa olemuskieltä. Ei-avusteinen AAC mahdollistaa henkilölle suuremman itsenäisyyden sekä lisää hänen ilmaisuvapauttaan verrattuna avusteiseen AAC:hen. Toisaalta ei-avusteista AAC:tä käyttävän henkilön kommunikointikumppanilta vaaditaan paljon taitoa ja hänen roolinsa tärkeys korostuu entisestään (Launonen, 2010). Hänen täytyy osata tulkita viestejä oikein sekä myös itse tietää oikeat merkit välittääkseen oma viestinsä eteenpäin.

1.4 Varhaiskasvatus ja sen henkilökunta

Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta. Sen tavoitteena on muun muassa edesauttaa lasten kokonaisvaltaista kehitystä lapsen iän ja kehitystason mukaisesti, tukea oppimista sekä kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja (Adenius-Jokivuori ym., 2014, Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1 luku). Varhaiskasvatuslain (540/2018, 1 luku 1§) mukaan varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Näistä ensimmäinen järjestetään päiväkodissa, toinen perhepäiväkodissa ja kolmas jossain toimintaan soveltuvassa paikassa. Varhaiskasvatustoiminta on lapsiperheille tärkeä tukijärjestelmä (Adenius-Jokivuori ym., 2014). Lapsi voi olla varhaiskasvatuksessa kokopäiväisesti tai vähemmän (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3 luku 12§).

Varhaiskasvatuksen henkilökunta muodostuu ammattilaisista useista eri koulutustaustoista sekä oppilaitoksista (Opetusalan ammattijärjestö; OAJ, 2021). Esimerkiksi yliopistosta voi valmistua varhaiskasvatuksen opettajaksi, ammattikorkeakoulusta varhaiskasvatuksen sosionomiksi ja ammattiopistosta lähihoitajaksi. Kaikki näistä ovat esimerkkejä varhaiskasvatuksen piirissä työskentelevistä ammattilaisista. Varhaiskasvatuslaissa (540/2018, 6 luku) varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävänimikkeiksi määritellään varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen sosionomi, varhaiskasvatuksen lastenhoitaja, perhepäivähoitaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä päiväkodin johtaja. Pohjakoulutuksen lisäksi päivähoiton henkilöstön sekä järjestäjän tulee huolehtia henkilökunnan osaamisen ylläpitämisestä täydennyskoulutusten muodossa (Adenius-Jokivuori ym., 2014; Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 7 luku 39§). Henkilökunnan määrä päivähoiton yksikössä riippuu hoidossa olevien lasten lukumäärästä sekä siitä, minkä ikäisiä lapset

ovat (Sosiaali- ja terveystieteiden ammattijärjestö; Tehy, 2021). Myös erityisen tuen tarpeessa olevien lasten lukumäärä lisää henkilökunnan määrää (Varhaiskasvatustilasto 540/2018, 7 luku 35§).

1.5 AAC:n käyttö varhaiskasvatuksessa

Lapsi viettää suuren osan arjestaan varhaiskasvatuksessa (Launonen, 2011). Varhaiskasvatuksessa voidaanakin tukea lasten kommunikoinnin ja kielen kehitystä monipuolisesti käyttämällä AAC:tä arkipäivän vuorovaikutustilanteissa (Launonen, 2011; Sennott ym., 2016). Päivähoito tarjoaa hyvän pohjan esimerkiksi kielihäiriöisen lapsen kielen kehityksen tukemiselle AAC:n avulla (Adenius-Jokivuori ym., 2014). Vaikka jotkut lapset saattavat tarvita puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota enemmän kuin toiset, on siitä hyötyä kaikenikäisille lapsille muun muassa leikin tukena sekä siirtymätilanteiden helpottamisessa. AAC:tä tarvitsevien lasten määrää varhaiskasvatuksessakin saatetaan myös aliarvioida, koska vielä ei ole riittävästi tietoa ja ymmärrystä AAC:stä (Millar, 2001). Virtasen (2015) tutkimuksen mukaan AAC:n käyttö varhaiskasvatuksessa koko lapsiryhmän kanssa tukee myös sellaisia lapsia, joille ei välttämättä vielä ole määritelty tuen tarvetta. Tämän lisäksi AAC:n käyttö saattaa ennaltaehkäistä tuen tarvetta joidenkin lasten kohdalla. Vaikka aiemmin tehtyjen tutkimusten näkökulmat ovat painottuneet nimenomaan AAC:tä erityisesti tarvitseviin lapsiin, ei AAC:n käytön hyötyjä varhaiskasvatuksessa tulisi rajoittaa vain tiettyihin lapsiin.

Aiempien tutkimusten perusteella varhaiskasvatuksen henkilökunta kokee AAC:n hyödyllisenä osana arkeaan. AAC:tä käytetään esimerkiksi päiväjärjestyksen, siirtymätilanteiden sekä perushoidon tukena (esimerkiksi Asuinmaa & Sieppi, 2011; Kauppila & Madetoja, 2010; Kemppainen, 2008). Käytetyimpiä AAC-keinoja ovat olleet kuvat sekä tukiviittomat (Asuinmaa & Sieppi, 2011; Kauppila & Madetoja, 2010; Kemppainen, 2008). Aiemmissä tutkimuksissa painotus on myös usein ollut vain tukiviittomien ja kuvien käytön tutkimisessa, minkä vuoksi AAC:n monipuolisesta käytöstä varhaiskasvatuksessa on saatavilla hyvin rajallisesti tietoa. AAC:n käyttöä estäviksi tekijöiksi varhaiskasvatuksessa on aiemmissä tutkimuksissa noussut usein henkilökunnan oma epävarmuus AAC:n käyttäjänä sekä rohkeuden puute (Hagström & Allén, 2013; Kauppila & Madetoja, 2010; Ruotsalainen, 2013; Uotila & Pirhonen, 2015). Kemppaisen (2008) tutkimuksessa myös koulutuksen puute nostettiin AAC:n käyttöä estäväksi tekijäksi.

Allénin ja Hagströmin (2013) tutkimuksessa kävi ilmi, ettei tukiviittomia välttämättä hyödynnetä koko lapsiryhmän kanssa, vaan vain yksittäisten lasten tukena. Kuitenkin Alangon (2014) tutkimuksen mukaan jokaisen varhaiskasvatuksen työntekijän sitoutuminen AAC:n käyttöön kaikkien päiväkodin lasten kanssa helpotti arjen sujumista. Tämä puolestaan lisäsi henkilökunnan motivaatiota käyttää aiempaakin enemmän puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota

säännöllisesti arjessa. Vaikka AAC saattoi olla joillekin lapsille tärkeämpi apu kuin toisille, AAC:n käytöstä hyötyivät kuitenkin niin päiväkodin lapset kuin aikuisetkin. Olisi hyödyllistä, että kaikki varhaiskasvatuksen ammattilaiset sitoutuisivat käyttämään AAC:tä yhdessä koko lapsiryhmän kanssa (Huuhtanen, 2011).

Huuhtanen (2011) mukaan puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käyttäminen on ennen kaikkea kiinni asennoitumisesta; jos AAC koetaan koko ryhmän kannalta hyödylliseksi, ryhmä myös sitoutuu paremmin sen käyttöön. Tällöin AAC:tä tai tietyn apuvälineen käyttöä opetellaan todennäköisesti koko ryhmän kanssa yhdessä (Launonen, 2010). Kun lapsen ympäristö suunnitellaan kehittäväksi ja vuorovaikutuksen toimivuutta tukevaksi, oppivat lapset AAC:n käyttöä tiedostamattaan arkisten toimintojen yhteydessä (Chazi ym., 2020; Sennott ym., 2016). Myös jos varhaiskasvatuksen henkilökunta ottaa AAC:n käyttöön päivähoiton arjen vuorovaikutustilanteissa, henkilökunta opettaa puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota huomaamattaankin muille päivähoiton jäsenille eli muille lapsille sekä muulle henkilökunnalle (Launonen, 2010; Sennott ym., 2016).

1.6 Varhaiskasvatuksen henkilökunnan saama AAC-koulutus

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan on saatava koulutusta puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikaatiosta, jotta varhaiskasvatuksessa voidaan ottaa AAC tehokkaasti osaksi arkea koko lapsiryhmälle (Launonen, 2010; Loncke, 2020). Varhaiskasvatuksen henkilökunnan saamaa AAC-koulutusta on tutkittu Suomessa erityisesti ammattikorkeakoulun opinnäytetöissä jo useiden vuosien ajan. Aihepiiristä on tehty myös muutamia pro gradu -tutkielmia. Tutkimukset ovat kuitenkin usein keskittyneet vain yhteen tai muutamaaan päiväkotiin tai yksittäiseen kaupunkiin Suomessa.

Tutkimuksiin osallistuvien lukumäärä on myös ollut yleensä melko vähäinen; usein vain noin 20 vastaajaa yhtä tutkimusta kohden. Aiemmissa tutkimuksissa on myös keskitytty tutkimaan lähinnä käytetyimpiä AAC-keinoja sekä syitä AAC:n käytölle. Henkilökunnan saaman AAC-koulutuksen laajaa tarkastelua on ollut vähän. Tutkimuksissa ei ole juurikaan huomioitu varhaiskasvatuksen henkilökunnan moniammatillisuutta ja sen tuomia eroja AAC:n käytössä. Myöskään pohjakoulutuksissa saatavaa AAC-koulutusta ei ole tutkittu perusteellisesti.

Aiemmissa tutkimuksissa saatu AAC-koulutus on koettu helpottavana tekijänä arjessa (esimerkiksi Kauppila & Madetoja, 2010; Kempainen, 2008). Saadun AAC-koulutuksen määrä on kuitenkin vaihdellut huomattavasti eri tutkimusten välillä. Esimerkiksi Uotilan ja Pirhosen (2015) tutkimuksen vastaajista kaikki olivat saaneet työpaikan kautta AAC-koulutusta. Otanta oli kuitenkin vain kuusi henkilöä. Hagströmin ja Allénin (2013) tutkimuksen vastaajien keskuudessa saadun

AAC-koulutuksen määrä sen sijaan vaihteli huomattavasti. Ruotsalaisen (2013) pro gradu - tutkielman vastaajat kokivat, että saatu AAC-koulutus oli ollut laadultaan hyvää.

Tutkimuksissa nousi toistuvasti esille vastaajien halu saada lisää AAC-koulutusta (Asuinmaa & Sieppi, 2011; Kauppila & Madetoja, 2010; Kemppainen, 2008; Ruotsalainen, 2013; Uotila & Pirhonen, 2015). Esimerkiksi Kauppilan & Madetojan (2010) tutkimuksessa korostui vastaajien toive saada lisää käytännön kokemusta AAC:stä. Myös Ruotsalaisen (2013) tutkimuksen vastaajat olivat mielestään saaneet liian vähän AAC-koulutusta.

1.7 Tutkimustiedon puute

Systemaattisena kirjallisuuskatsauksena toteutetussa kandidaatintutkielmassani (Ojanen, 2020) selvitettiin usean eri ammattiryhmän saamaa AAC-koulutusta sekä koulutukseen liittyviä haasteita. Näiden lisäksi selvitettiin toiveita lisäkoulutukselle AAC:stä. Eniten aihetta oli tutkittu maailmalla puheterapeuttien osalta. Mukana tutkielmassani oli lisäksi esimerkiksi musiikkiterapeutteja sekä koulun henkilökuntaan kuuluvia ammattilaisia. Tutkielmassani oli mukana yhteensä kahdeksan artikkelia (Chua & Gorgon, 2019; Gadberry & Sweeney, 2017; Johnson & Prebor, 2019; King, 1998; McCall & Moodie, 1998; Norburn ym., 2016; Ratcliff ym., 2008; Tsai, 2019). Myös kandidaatintutkielmani tuloksista kävi ilmi, että AAC:stä toivotaan lisää koulutusta eikä opintojen aikana saatu AAC-koulutus ollut riittävän kattavaa tutkimuksiin osallistuneiden mielestä. Sama toistui kaikissa mukana olleissa ammattiryhmissä.

Kandidaatintutkielmaani tehdessä ei löytynyt lainkaan kansainvälisiä tutkimuksia, joissa olisi selvitetty varhaiskasvatuksen henkilökunnan saamaa AAC-koulutusta. Tämän lisäksi tutkimustietoa työkokemuksen vaikutuksesta AAC:n käyttöön ei ole saatavilla. Myöskään eri ammattiryhmien välisiä eroja AAC:n käytössä ei ole tutkittu kattavasti, vaikka varhaiskasvatuksen henkilökunta on hyvin moniammatillista. Tutkimustieto varhaiskasvatuksen henkilökunnan AAC-osaamisesta sekä AAC:n käytöstä varhaiskasvatuksessa on siis hyvin puutteellista maailmanlaajuisesti.

Lisäksi aikaisemmissa tutkimuksissa on usein keskitytty siihen näkökulmaan, että AAC on hyödyksi vain erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille. Tämän vuoksi aiemmat tutkimukset ovat paikoin keskittyneet vain sellaisiin päiväkoteihin tai yksittäisiin ryhmiin, joissa on jo ennalta tiedetty olevan AAC:tä tarvitsevia lapsia. Koska AAC on hyödyksi kaikille lapsille, ei tällaista rajausta ole tarpeen tehdä.

Vaikka puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käyttöä varhaiskasvatuksessa sekä varhaiskasvatuksen henkilökunnan saamaa AAC-koulutusta on tutkittu aikaisemminkin Suomessa, puuttuu joukosta laaja, koko Suomen kattava tutkimustieto. Pienellä otannalla sekä maantieteellisesti pienellä alueella tehdyt tutkimukset eivät anna riittävän luotettavaa tietoa

aiheesta. Lisäksi vastaajajoukon rajaaminen vain AAC:tä välttämättä tarvitsevien lasten kanssa työskenteleviin varhaiskasvatuksen henkilökunnan jäseniin ei ole tarpeellista. Oletuksena pitäisi sen sijaan olla se, että jokainen lapsi hyötyy AAC:stä osana arkeaan. Jokainen varhaiskasvatuksen parissa työskentelevä voi myös milloin tahansa työuransa aikana kohdata lapsen, joka ei pärjää arjen vuorovaikutustilanteissa ilman puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota. Näiden syiden vuoksi jokaisella varhaiskasvatuksessa työskentelevällä henkilöllä pitäisi olla osaamista, tietoa ja kokemusta AAC:stä jo pohjakoulutuksensa kautta riippumatta hänen koulutustaustastaan tai ammattinimikkeestään. AAC-koulutus on välttämätöntä jokaiselle varhaiskasvatuksessa työskentelevälle. Myös lisäkouluttautuminen sekä taitojen ylläpitäminen ja kehittäminen ovat tärkeä osa AAC-osaamista varhaiskasvatuksen piirissä. Etenkin AAC-teknologia kehittyy jatkuvasti, joten ajankohtaiseen tietoon tutustuminen olisi mahdollista lisäkoulutuksen myötä.

2 Tutkimuskysymykset

Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitetään puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käyttöä varhaiskasvatuksen arjessa sekä vaikuttavatko ammattinimike ja työkokemus AAC:n käyttöön. Näiden teemojen lisäksi kartoitetaan varhaiskasvatuksen henkilökunnan saamaa AAC-koulutusta sekä henkilökunnan toiveita lisäkoulutukselle AAC:stä.

Tutkimusmenetelmänä käytetään kyselylomaketta, joka julkaistaan Facebookissa

Varhaiskasvattajan materiaalipankki -ryhmässä. Tutkimukseen osallistumiseksi sisäänottokriteerinä on se, että vastaajan tulee työskennellä varhaiskasvatuksen parissa. Vastaajajoukkoa ei rajata vain sellaisiin varhaiskasvatuksen henkilökunnan jäseniin, joiden ennalta tiedetään työskentelevän AAC:tä tarvitsevan lapsen kanssa. Vastaajia ei myöskään rajata tiettyyn päiväkotiin tai kaupunkiin. Sen sijaan vastaajia pyritään saamaan mahdollisimman paljon eri puolilta Suomea. Tämä tutkimus on tarpeellinen, koska vastaavaa tietoa ei ole vielä saatavilla yhtä laajasti Suomesta tai muualta maailmalta.

Tutkimuskysymyksinä tässä pro gradu -tutkielmassa ovat seuraavat:

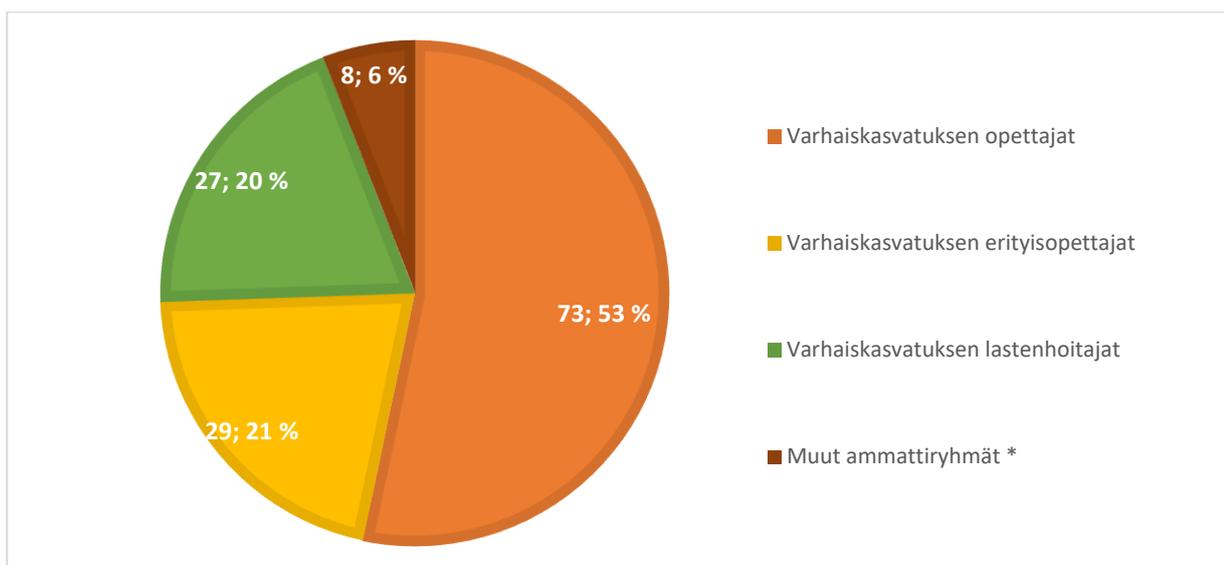
- 1) Mitä AAC-keinoja varhaiskasvatuksen henkilökunta käyttää arjessaan ja miksi?
- 2) Vaikuttavatko ammattinimike ja työkokemus AAC:n käyttöön varhaiskasvatuksen henkilökunnan arjessa?
- 3) Mitä AAC-koulutusta varhaiskasvatuksen henkilökunta on saanut ja mitä toiveita on lisäkoulutukselle AAC:stä?

3 Menetelmät

3.1 Osallistujat

Tutkimukseen vastanneita oli yhteensä 141 kappaletta. Ennen varsinaisen kyselylomakkeen julkaisua toteutettiin pilottitutkimus viiden ihmisen avustuksella. Näiden viiden vastauksen perusteella kyselylomaketta muokattiin hieman (jäljempänä yksityiskohtaisempi selostus). Muokkaukset eivät kuitenkaan vaikuttaneet vastauksiin, jotka olivat merkityksellisiä tutkimuskysymysten kannalta. Tämän vuoksi viisi pilottitutkimukseen vastannutta oli mukana myös lopullisissa tuloksien analysoinneissa. Varsinaiseen kyselylomakkeeseen vastanneita oli 136 ja kun viisi pilottitutkimukseen osallistunutta lisättiin vastauksiin, osallistujia kertyi yhteensä siis 141. Sisäänottokriteerinä oli se, että vastaaja on varhaiskasvatuksessa työskentelevä henkilö. Tämä pyrittiin varmistamaan taustatietokysymyksillä heti kyselylomakkeen alussa. Tämän kriteerin perusteella osallistujista ei ollut tarpeen sulkea yhtäkään pois eli kaikki 141 osallistujaa olivat mukana myös tuloksien tulkinnassa ja analysoinnissa.

Tutkimukseen osallistujista 9 (6.4 %) oli työskennellyt varhaiskasvatuksen parissa alle vuoden, 33 (23.4 %) ilmoitti työkokemuksekseen 1–3 vuotta, kuten myös 4–7 työvuoden kohdalla. Vastaajista 30 (21.3 %) oli työskennellyt 8–15 vuotta, 17 (12.1 %) oli työskennellyt 16–25 vuotta ja 14 (9.9 %) oli työskennellyt yli 25 vuotta. Osallistujien ammattinimikkeet on kuvattu kaaviossa 1.

Kaavio 1. Osallistujien ammattinimikkeet

*Muihin ammattiryhmiin sijoitettiin vastaajat, joiden ammattinimike oli varhaiskasvatuksen sosionomi, perhepäivähoitaja, lastenhojaaja, päivähoiton avustaja tai erityislasten avustaja.

Ammattikorkeakoulun käyneitä oli vastaajista 47 (33.3 %), yliopistossa kandidaatintutkinnon suorittaneita oli 34 (24.1 %), ammattioppilaitoksesta valmistuneita oli 31 (21.9 %) ja yliopistossa maisterintutkinnon suorittaneita oli 21 (14.9 %). Yhteensä kahdeksan vastaajaa (5.7 %) oli suorittanut jonkin muun, esimerkiksi opistotason, tutkinnon. Kyselylomakkeessa ei ollut mahdollista eritellä tarkemmin, jos oli suorittanut useamman kuin yhden tutkinnon. Osa vastaajista oli kuitenkin tarkentanut avoimeen laatikkoon vastauksiaan. Epäselvissä tapauksissa vastaaja sijoitettiin viimeiseen ryhmään eli hän oli suorittanut jonkin muun tutkinnon.

Osallistuneista selkeä enemmistö eli 137 (97.2 %) oli naisia. Kaksi vastaajista oli miehiä (1.4 %) ja kaksi vastaajaa (1.4 %) ei halunnut määritellä sukupuoltaan. Vastaajien ikäjakauma on esitelty taulukossa 1. Suurin osa vastaajista asui Etelä-Suomessa (52 eli 36.9 %) ja toiseksi eniten vastaajia tuli Länsi-Suomesta (44 eli 31.2 %). Pohjois-Suomesta, Itä-Suomesta ja Keski-Suomesta oli jokaisesta 15 vastaajaa (10.6 %). Liitteessä 1 on lisätietoa vastaajien lapsiryhmistä varhaiskasvatuksessa.

Taulukko 1.

Vastaajien ikäjakauma

Ikä	Määrä (n=141)	%-osuus
18–25 vuotta	14	9.9 %
26–30 vuotta	47	33.3 %
31–35 vuotta	15	10.6 %
36–45 vuotta	38	27.0 %
46–55 vuotta	21	14.9 %
Yli 55 vuotta	6	4.3 %

3.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä oli kyselylomake (liite 2). Tämä todettiin toimivaksi, koska sen avulla voitiin saada tietoa mahdollisimman monelta henkilöltä ympäri Suomea.

Kyselylomakkeen suunnittelua varten haastateltiin varhaiskasvatuksen opettajana työskentelevää henkilöä puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käytöstä varhaiskasvatuksessa sekä selvitettiin hänen kokemuksiaan aiheeseen liittyen. Hänen avullaan muodostettiin esimerkiksi sopivia vastausvaihtoehtoja sekä kartoitettiin teemoja, joita kyselylomakkeen olisi hyvä tuoda esille.

Kyselylomakkeen kehittivät pro gradu -työn tekijä ja ohjaajat. Suunnittelussa yritettiin varmistaa se, että kyselylomakkeen avulla saatiin tämän tutkimuksen kannalta tarpeellisista asioista tietoa.

Kyselylomakkeen alussa taustatietokysymyksissä selvitettiin vastaajien ammattinimikettä.

Varhaiskasvatuksessa työskentelevien ammattinimikkeet ovat viime vuosina muuttuneet, joten mahdollisimman ajankohtaisen tiedon vuoksi päädyttiin konsultoimaan Varhaiskasvatuksen Opettajien Liiton järjestöpäällikkö Harri Myllystä. Lopullisessa kyselylomakkeessa olevat vaihtoehdot ovat hänen ehdotuksensa mukaisia.

Kysely toteutettiin Webropol-kyselynä. Kyselylomakkeessa oli yhteensä 41 kysymystä sekä näiden lisäksi lopussa oli vapaan sanan laatikko. Kysymyksistä kaikki paitsi kaksi sekä vapaan sanan laatikko olivat pakollisia. Kyselylomakkeessa oli 29 monivalintakysymystä, joissa piti valita joko yksi tai useampi sopiva vaihtoehto. Likert-asteikollisia kysymyksiä oli yhteensä 12 kappaletta.

Näissä asteikko oli kaikissa sama eli 1–6 (1 = täysin eri mieltä, 2 = hyvin eri mieltä, 3 = jokseenkin eri mieltä, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 5 = hyvin samaa mieltä, 6 = täysin samaa mieltä). Näissä oli myös mahdollista valita vaihtoehto ”en osaa sanoa”. Yhteensä 12 kysymyksessä oli mahdollisuus vastata vapaan sanan kenttään.

Kysymykset jaettiin teemoittain; taustatiedot (seitsemän kysymystä), AAC:n tuntemus (kolme kysymystä), AAC:n käyttö arjessa (12 kysymystä), saatu AAC-koulutus (12 kysymystä) sekä koettu lisäkoulutustarve AAC:stä (kuusi kysymystä). Näiden lisäksi oli kysymys siitä, mistä vastaaja oli kyselylomakkeen saanut.

Kyselylomakkeen viimeinen kohta oli vapaan sanan laatikko, jossa vastaajilla oli mahdollisuus tuoda ilmi haluamiaan asioita tai tarkentaa aiempia vastauksiaan.

Vaikka kysymykset pyrittiin muodostamaan yksinkertaisiksi ja selkeiksi, on väärinymmärrysten mahdollisuus silti olemassa. Pilottitutkimuksen avulla pyrittiin minimoimaan tätä. Samalla pyrittiin varmistamaan, etteivät kysymykset sulkisi tärkeitä ilmiöitä tutkimuksen ulkopuolelle ja että kaikki tarvittavat tiedot olisivat sisällytettynä tutkimukseen. Toisaalta haluttiin varmistua myös siitä, ettei kyselylomake sisältäisi mitään ylimääräistä. Pilottitutkimuksella varmistettiin myös, että kysymykset olivat selkeitä, vastausvaihtoehtoja oli riittävästi ja että saatekirje antoi tarvittavat tiedot kyselylomakkeeseen vastaamiseen. Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös se, että kyselylomakkeen suunnitteluvaiheessa haastateltiin varhaiskasvatuksen parissa työskentelevää henkilöä. Hänen avullaan saatiin parempi kuva varhaiskasvatuksen arjesta puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation kannalta.

3.3 Tutkimuksen toteuttaminen

Ennen varsinaisen kyselylomakkeen julkaisua toteutettiin pilottitutkimus eräässä Turun seudun päiväkodissa joulukuun 2020 aikana. Kyseisen päiväkodin johtajaan oltiin yhteydessä

sähköpostitse, jotta saatiin lupa tutkimuksen toteuttamiselle. Vastaajia pilottitutkimukseen kertyi tavoitteen mukaisesti viisi kappaletta. Näiden vastauksien perusteella kyselylomake koettiin pääosin hyväksi. Pilotoinnin avulla vastausvaihtoehtojen asettelua muokattiin niin, että Likert-asteikollisissa kysymyksissä vastausvaihtoehdot olivat selkeämmin näkyvillä. Yhteen vastausvaihtoehtoon myös lisättiin avoimen tekstin kenttä. Lomakkeeseen päädyttiin myös lisäämään kysymys liittyen AAC:n käyttöön arjessa. Pilottitutkimuksen perusteella kyselylomakkeen vastaamiseen arvioitiin kuluvan osallistujalta noin 10–15 minuuttia.

Varsinaisen kyselylomakkeen julkaisi Facebookissa *Varhaiskasvattajan materiaalipankki*-ryhmässä 29.1.2021 tutkimuksen toteuttaja. Ryhmässä oli kyselyn julkaisun aikaan hieman yli 50 000 jäsentä. Kyselylomakkeen linkin julkaisun yhteydessä kerrottiin lyhyesti tutkimuksesta, millaisia henkilöitä vastaajiksi toivottiin sekä vastausten anonyymistä ja luotettavasta käsittelystä. Myös käsite AAC selitettiin lyhyesti. Kyselylomakkeen ensimmäisellä sivulla oli saatekirje, joka sisälsi tarkemman määrittelyn AAC:stä, tutkimuksen tarkoituksesta sekä maininnan siitä, että vastaajat osallistuvat tutkimukseen vastaamalla kyselylomakkeeseen. Saatekirjeen lopussa oli myös tutkimuksen tekijän sekä ohjaajien yhteystiedot mahdollisia kysymyksiä tai lisätietoja varten. Kaikki vastaajat saivat samat ennakkotiedot eikä kenellekään tarjottu palkkiota osallistumisesta tutkimukseen.

Vastausaikaa annettiin viikon verran. Yksi ryhmän jäsen julkaisi kyselylomakkeen myös varhaiskasvatuksen erityisopettajien omassa Facebook-ryhmässä.

Kuuden päivän kuluttua kyselylomakkeen julkaisusta vastauksia oli kertynyt 104 kappaletta eikä uusia vastauksia ollut tullut pariin päivään. Kyselylomakkeen linkki ja ohjeistus julkaistiin 4.2.2021 alkuperäisessä ryhmässä uudelleen muistutuksena. Vastausaikaa pidennettiin vielä viikolla, jotta saataisiin useampia vastauksia. Kyselylomake suljettiin 12.2.2021, jolloin vastauksia oli kertynyt yhteensä 136 kappaletta. Vastauksiin lisättiin vielä pilottitutkimukseen vastanneet, jolloin lopullisia vastauksia kertyi 141 kappaletta. Osallistujista pilottitutkimukseen vastanneet sekä heidän lisäksi yksi varsinaiseen kyselylomakkeeseen vastannut oli saanut kyselylomakkeen työpaikkansa kautta. Loput 135 vastaajaa olivat saaneet kyselylomakkeen Facebook-ryhmän kautta.

3.4 Aineiston käsittely ja analysointi

Kyselylomakkeen vastaukset syötettiin ensin Excel-taulukkoon, jossa vastauksia ensimmäiseen ja kolmanteen tutkimuskysymykseen myös luokiteltiin tarkemmin, esimerkiksi erottamalla avusteista ja ei-avusteista AAC:tä toisistaan. Kyselylomakkeessa oli myös vapaan sanan laatikoita. Niihin annetut vastaukset ryhmiteltiin teemoittain ja niistä nostettiin esille tärkeitä seikkoja sekä usein esille nousevia mielipiteitä tukemaan etenkin ensimmäisen ja kolmannen tutkimuskysymysten laadullisia vastauksia. Jotkin numeeriset vastaukset olivat ristiriidassa vastaajan antamien avoimien

vastausten kanssa. Näissä tapauksissa numeerisia vastauksia muutettiin. Esimerkiksi erään vastaajan avoimien vastausten mukaan kyselylomakkeen liukunäppäin ei antanut valita numeerista vaihtoehtoa 1. Vastaajan avoimien vastauksien perusteella hänen numeerisia vastauksiansa muutettiin vaihtoehdosta 2 vaihtoehtoon 1, koska voitiin tulkita vastaajan yrittäneen vastata numeerisen vaihtoehdon 1. Avoimista vastauksista ei raportoitu niitä, jotka eivät liittyneet tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksiin.

Ensimmäinen tutkimuskysymys jaettiin neljään osaan. Ensin vastaajat valitsivat, kuinka moni mukana olleesta 22:sta AAC-keinosta oli heille tuttuja, minkä jälkeen vastaajat raportoivat, paljonko he kutakin keinoa käyttivät. Seuraavaksi vastaajat kertoivat, miksi he käyttävät AAC:tä varhaiskasvatuksen arjessa sekä mitkä tekijät mahdollisesti estävät AAC:n käyttöä. Vastaukset näihin kohtiin esitellään alaluvussa 4.1 sekä taulukoissa 2–4.

Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla aineistoa analysoitiin IBM SPSS Statistics 25 -ohjelmalla. Ennen analyysien toteuttamista muutamia vastausryhmiä yhdisteltiin suuremmiksi ryhmiksi mahdollisimman luotettavien analyysien saamiseksi. Työkokemuksen kohdalla sekä 16–25 vuotta että yli 25 vuotta työskennelleissä oli molemmissa melko vähän vastaajia. Näin ollen heidät yhdistettiin yli 16 vuotta työskennelleiden ryhmäksi. Lopulta työkokemuksen kohdalle muodostettiin neljä ryhmää; 0–3 vuotta työskennelleet, 4–7 vuotta työskennelleet, 8–15 vuotta työskennelleet sekä yli 16 vuotta työskennelleet. Ammattinimikkeiden kohdalla oli kolme pääryhmää; varhaiskasvatuksen opettajat, varhaiskasvatuksen erityisopettajat sekä varhaiskasvatuksen lastenhoitajat. Neljän osallistujan ryhmää vaihdettiin, vaikka he eivät suoraan ilmoittaneetkaan kuuluvansa yhteenkään näistä ryhmistä. Päiväkodin varajohtaja, esiopetuksen opettaja koulussa sekä kaksi esiopetuksen opettajaa päiväkodissa siirrettiin varhaiskasvatuksen opettajien ryhmään. Näiden neljän koulutuksen todettiin vastaavan varhaiskasvatuksen opettajien koulutusta, minkä vuoksi he sopivat kyseiseen ryhmään. Lopulta varhaiskasvatuksen opettajissa oli yhteensä 77 henkilöä, varhaiskasvatuksen erityisopettajissa 29 henkilöä ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajissa 27 henkilöä. Analyyseistä ulkopuolelle jäi siis 8 henkilöä toisen tutkimuskysymyksen kohdalla. Näiden henkilöiden vastaukset on kuitenkin huomioitu kahden muun tutkimuskysymyksen kohdalla.

Riippuvana muuttujana oli eri AAC-keinojen käytöstä jokaiselle vastaajalle erikseen laskettu yhteispistemäärä. Arviointiasteikko tässä oli 0–5 (0 = en käytä lainkaan, 1 = harvoin, 2 = noin kerran viikossa, 3 = useita kertoja viikossa, 4 = noin kerran päivässä, 5 = useita kertoja päivässä). Minimipistemäärä olisi 0, jos yhtäkään AAC-keinoa ei käytä lainkaan. Maksimipistemäärä olisi 110, jos jokaista AAC-keinoa (22 kappaletta) käytti useita kertoja päivässä. Riippumattomina muuttujina olivat työkokemus sekä ammattinimike. Riippumattomien muuttujien yhteyttä

riippuvaan muuttajaan selvitetiin SPSS:n kaksisuuntaisen varianssianalyysin (ANOVA) avulla.

Vastaukset toiseen tutkimuskysymykseen on esitelty alaluvussa 4.2 ja kaaviossa 2.

Kolmas tutkimuskysymys jaettiin viiteen osioon. Vastaajat kertoivat, paljonko AAC-koulutusta he olivat saaneet, paljonko lisäkoulutusta he toivoivat, mistä AAC-keinoista he haluaisivat lisäkoulutusta, miksi he haluaisivat lisää AAC-koulutusta ja miten AAC-koulutusta tulisi jatkossa järjestää. Tämän tutkimuskysymyksen vastaukset esitellään alaluvussa 4.3, kaavioissa 3 ja 4 sekä taulukoissa 5–7.

3.5 Tutkimuksen eettisyys

Tämä tutkimus on osa *Ryhmämuotoisen intervention vaikutus leikki-ikäisten lasten sosiaaliseen ja kielelliseen kehitykseen sekä varhaiskasvatuksen henkilökunnan kompetenssin karttumiseen (RILIV)*-tutkimusta. Kyseiselle tutkimukselle on myönnetty eettisen toimikunnan lupa 19.5.2020 (liite 3).

Tutkimuksesta vastaa Raymond Bertram.

Tutkimukseen osallistumisesta ei kerätty erillistä suostumuslomaketta. Kyselylinkin alussa saatekirjeessä kerrottiin vastaajien osallistuvan tutkimukseen vastaamalla kyselylomakkeeseen. Osallistuminen oli vapaaehtoista ja tutkimuksen sai keskeyttää milloin tahansa. Näiden lisäksi saatekirjeessä luki myös vastaamisen tapahtuvan anonymisti ja vastausten käsittelyn olevan luottamuksellista. Kyselylomakkeessa ei kerätty vastaajista henkilötietoja. Osallistujista kerättiin kuitenkin sellaisia epäsuoria tunnistetietoja (ikä, sukupuoli, koulutustausta, ammattinimike ja asuinalue), joiden avulla joitain yksittäisiä vastaajia saattaisi olla mahdollista tunnistaa, jos taustatiedot esitettäisiin yhtenä kokonaisuutena. Tunnistetietoja ei kuitenkaan käsitellä yhdessä, vaan kaikki kerätyt tiedot esitetään toisistaan eroteltuina. Tutkimuksen tulokset on siis esitetty niin, ettei vastausten perusteella ole mahdollista tunnistaa yksittäisiä vastaajia. Kerättyä aineistoa säilytetään salasanalla suojatulla tietokoneella sekä Seafilessä salasanalla suojatussa kansiossa. Kansioon on pääsy vain niillä, jotka ovat mukana RILIV-tutkimuksessa.

4 Tulokset

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on selvittää puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käyttöä suomalaisessa varhaiskasvatuksessa sekä miksi varhaiskasvatuksessa käytetään AAC:tä. Tutkimuksessa tarkastellaan myös, vaikuttavatko ammattinimike ja työkokemus AAC:n käyttöön sekä millaista AAC-koulutusta varhaiskasvatuksen henkilökunta on saanut. Lisäksi selvitetään varhaiskasvatuksen henkilökunnan toiveita lisäkoulutukselle AAC:stä. Seuraavaksi esitellään omilla alakappaleilla tulokset näihin kolmeen tutkimuskysymykseen.

4.1 Mitä AAC-keinoja varhaiskasvatuksessa käytetään ja miksi?

Eri AAC-keinoja oli vaihtoehtoina tässä kyselylomakkeessa yhteensä 22. Niiden tuttuus osallistujille on esitelty tarkemmin taulukossa 2. AAC-keinoista tutuimpia osallistujille olivat yksittäiset kuvat (99.3 %), tukiviittomat (95.7 %), kuvasarjat (91.5 %) sekä eleet (89.4 %). Tuntemattomimpia AAC-keinoja olivat vinkkipuhe (7.8 %) sekä keskustelumatto (17.0 %). Vastausten minimiarvo oli 3 ja maksimiarvo 22 eli tuttujen AAC-keinojen määrä vaihteli osallistujien keskuudessa paljon. Keskiarvo vastauksissa oli 11.72 eli osallistujat tunsivat keskimäärin noin puolet mainituista 22:sta AAC-keinosta.

Käytetyimpiä AAC-keinoja varhaiskasvatuksen arjessa olivat eleet ja olemuskieli. Molemmat saivat asteikolla 0–5 (0 = en käytä lainkaan–5 = käytän useita kertoja päivässä) keskiarvon 4.8. Näiden lisäksi yksittäiset kuvat (4.4) ja tukiviittomat (3.7) olivat useimmiten käytetyimpiä AAC-keinoja. Vähiten käytetyimpiä AAC-keinoja olivat Blisskieli (0.1), keskustelumatto (0.2), vinkkipuhe (0.2), kirjaintaulu (0.2) ja puhelaite (0.2). Tämän kysymyksen perusteella avusteinen AAC oli vähemmän käytössä varhaiskasvatuksen arjessa kuin ei-avusteinen AAC. Kysymyksen kohdalla minimipisteet olisivat voineet olla 0, jos ei käyttänyt yhtäkään AAC-keinoa lainkaan, ja maksimipisteet 110, jos jokaista AAC-keinoa käytti useita kertoja päivässä. Keskiarvo vastauksissa oli 35.7, minimiarvo 10 ja maksimiarvo 82. AAC-keinojen käyttö arjessa erosi siis hyvin paljon vastaajien kesken. AAC-keinojen käyttöä on esitelty tarkemmin taulukossa 2.

Suurin osa vastaajista käytti AAC:tä kaikkien ryhmänsä lasten kanssa. Näin vastasi yhteensä 80 henkilöä eli 56.7 %. Vastaajista 27 (19.2 %) käytti AAC:tä 1–3 ryhmänsä lapsen kanssa, 16 vastaajaa (11.4 %) 4–6 lapsen kanssa, 8 vastaajaa (5.7 %) 7–10 ryhmän lapsen kanssa ja 9 vastaajaa (6.4 %) yli 10 lapsen, muttei kuitenkaan koko lapsiryhmän kanssa. Yksi vastaaja ei käyttänyt AAC:tä yhdenkään ryhmänsä lapsen kanssa. Yhteensä 14 osallistujalla (9.9 %) ei ollut ryhmässään lainkaan AAC:tä tarvitsevia lapsia. Sen sijaan 84 (59.6 %) ilmoitti ryhmässään olevan 1–3 lasta, joille AAC on välttämätön apukeino. Vastaajista 29:lla (20.6 %) vastaavia lapsia oli 4–6, kun taas

kuudella vastaajalla (4.3 %) oli ryhmässään 7–10 AAC:tä tarvitsevaa lasta. Neljällä vastaajalla (2.8 %) oli ryhmässään yli 10 AAC:tä tarvitsevaa lasta ja yhtä moni raportoi ryhmänsä kaikkien lasten tarvitsevan AAC:tä välttämättömänä apukeinona arjessa.

Taulukko 2

AAC-keinojen tuttuus sekä käyttö varhaiskasvatuksessa

AAC-keino	Kuinka monelle AAC-keino oli tuttu n = 141	%-osuus vastaajista	Keskiarvo siitä, kuinka usein AAC-keinoa käytettiin asteikolla 0–5 (0= en käytä lainkaan – 5= käytän useita kertoja päivässä)
Avusteinen AAC			
Yksittäiset kuvat	140	99.3 %	4.4
Kuvasarjat	129	91.5 %	3.0
Kommunikointikansio	111	78.7 %	1.3
Piirtäminen	108	76.6 %	2.3
Kommunikointitaulu	105	74.5 %	1.3
Nopea piirrosviestintä	91	64.5 %	1.9
Esineet	86	61.0 %	2.2
Kirjoittaminen	78	55.3 %	0.9
Kalenteri	56	39.7 %	1.4
Kommunikointiohjelma esim. iPadissa	45	31.9 %	0.5
Puhelaite	44	31.2 %	0.2
Blisskieli	33	23.4 %	0.1
Kirjaintaulu	29	20.6 %	0.2
Keskustelumatto	24	17.0 %	0.2
Ei-avusteinen AAC			
Tukiviittomat	135	95.7 %	3.7
Eleet	126	89.4 %	4.8
Olemuskieli esim. ilmeet ja äänenpaino	119	84.4 %	4.8
Viitottu puhe	60	42.6 %	0.8
Viittomakieli	55	39.0 %	0.5
Sormiaakkosviestintä	39	27.7 %	0.4
Katseohjaus	29	20.6 %	0.7
Vinkkipuhe	11	7.8 %	0.2

Eniten AAC:tä käytettiin varhaiskasvatuksessa toiminnanohjauksen tukena, kielen kehityksen tukena sekä lapsen ymmärtämisen tukena. Muita yleisiä syitä olivat päiväjärjestyksen

hahmottaminen sekä siirtymätilanteiden tukeminen. Avoimien vastausten perusteella AAC:tä käytetään myös esimerkiksi siksi, että AAC:n käyttöä mallinnetaan muille varhaiskasvatuksessa työskenteleville. Taulukossa 3 on esiteltyä syitä AAC:n käytölle varhaiskasvatuksessa.

Taulukko 3

Syitä AAC:n käytölle varhaiskasvatuksessa

AAC:n käytön syy	Määrä n = 141	%-osuus
Toiminnanohjauksen tukeminen	134	95.0 %
Kielen kehityksen tukeminen	133	94.3 %
Lapsen ymmärtämisen tukeminen	125	88.7 %
Päiväjärjestyksen hahmottaminen	124	87.9 %
Siirtymätilanteiden helpottaminen	123	87.2 %
Oman viestinnän tukeminen	117	83.0 %
Sääntöjen ymmärtämisen tukeminen	112	79.4 %
Tunteiden ilmaisun tukeminen	109	77.3 %
Lapsen ilmaisun tukeminen	109	77.3 %
Keskittymiskyvyn parantamisen tukeminen	102	72.3 %
Leikin tukeminen	97	68.8 %
Yhteisen kielen puute	84	59.6 %
Perushoidon tukeminen	81	57.4 %
AAC:n käyttö kuuluu päiväkodin toimintastrukturiin	56	39.7 %
Ei käytä AAC:tä	0	0.0 %

Väittämän ”Koen AAC-menetelmätärkevinä” vastausten keskiarvo asteikolla 1–6 (1 = täysin eri mieltä–6 = täysin samaa mieltä) oli 5.49. Väittämän ”AAC-menetelmät helpottavat työtäni” keskiarvo samalla asteikolla oli 5.15. Molempien väittämien moodit eli yleisimmät vastaukset olivat 6. Osallistujat siis kokivat hyvin yksimielisesti AAC:n tärkevänä sekä heidän työtään helpottavana. Varhaiskasvatuksen henkilökunta oli myös melko yksimielisesti sitä mieltä, että AAC:n runsaampi käyttö helpottaisi heidän työtään. Tämän väittämän keskiarvio oli 4.8 ja moodi oli 6. Yhtä moni ei kuitenkaan kokenut tietävänsä AAC:stä riittävästi työnsä kannalta. Väittämän ”Tiedän AAC-menetelmistä riittävästi työni kannalta” vastausten keskiarvo oli 4.0 eli osallistujat olivat jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa. Väittäjä ”Hallitsen AAC-menetelmien käytön hyvin arjessani” sai

vielä hieman alemman keskiarvon eli 3.9. Moodi tässä väittämässä oli 4 eli harvempi koki hallitsevansa AAC:n käytön hyvin verrattuna väittämiin AAC:n hyödyistä.

Eniten AAC:n käyttöä estäviksi tekijöiksi nousivat koulutuksen sekä kokemuksen puute. Avoimissa vastauksissa myös oma riittämättömyys tuotiin esille. Tämä tuli ilmi esimerkiksi suuren ryhmäkoon ja henkilöstön ylikuormituksen kautta. Erityisesti ajanpuute nousi esille myös avoimissa vastauksissa esimerkiksi siten, ettei henkilökunnalla ole aikaa perehtyä uuden AAC-keinoon käyttöön. Henkilökunnan osaaminen AAC:stä koettiin puutteelliseksi ja osa kaipasi lisää konkreettisia esimerkkejä puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käyttöön. Lisäksi tuotiin esille negatiivinen asenne AAC:tä kohtaan joko henkilökunnan tai lapsen perheen puolelta. Erään vastaajan mukaan AAC:tä ei haluta käyttää varhaiskasvatuksessa silloin, jos ryhmässä ei ole yhtäkään AAC:tä välttämättä tarvitsevaa lasta. Myös toinen vastaaja toi esille ”yhteisen tahtotilan puutteen”. Tulokset AAC:n käyttöä estävistä tekijöistä on esitelty tarkemmin taulukossa 4.

Taulukko 4
AAC:n käyttöä estäviä tai vaikeuttavia tekijöitä

Estävä tai vaikeuttava tekijä	Määrä n = 141	%-osuus
Koulutuksen puute	74	52.5 %
Kokemuksen puute	67	47.5 %
Ajanpuute	60	42.6 %
Kiire	55	39.0 %
Materiaalien tms. välineiden puute	51	36.2 %
Tiedon puute	51	36.2 %
Henkilökuntavaje	50	35.5 %
Oma epävarmuus	34	24.1 %
Tiukat aikataulut	33	23.4 %
Ei osaa sanoa	8	5.7 %
Ei koe AAC:tä tarpeelliseksi	0	0.0 %

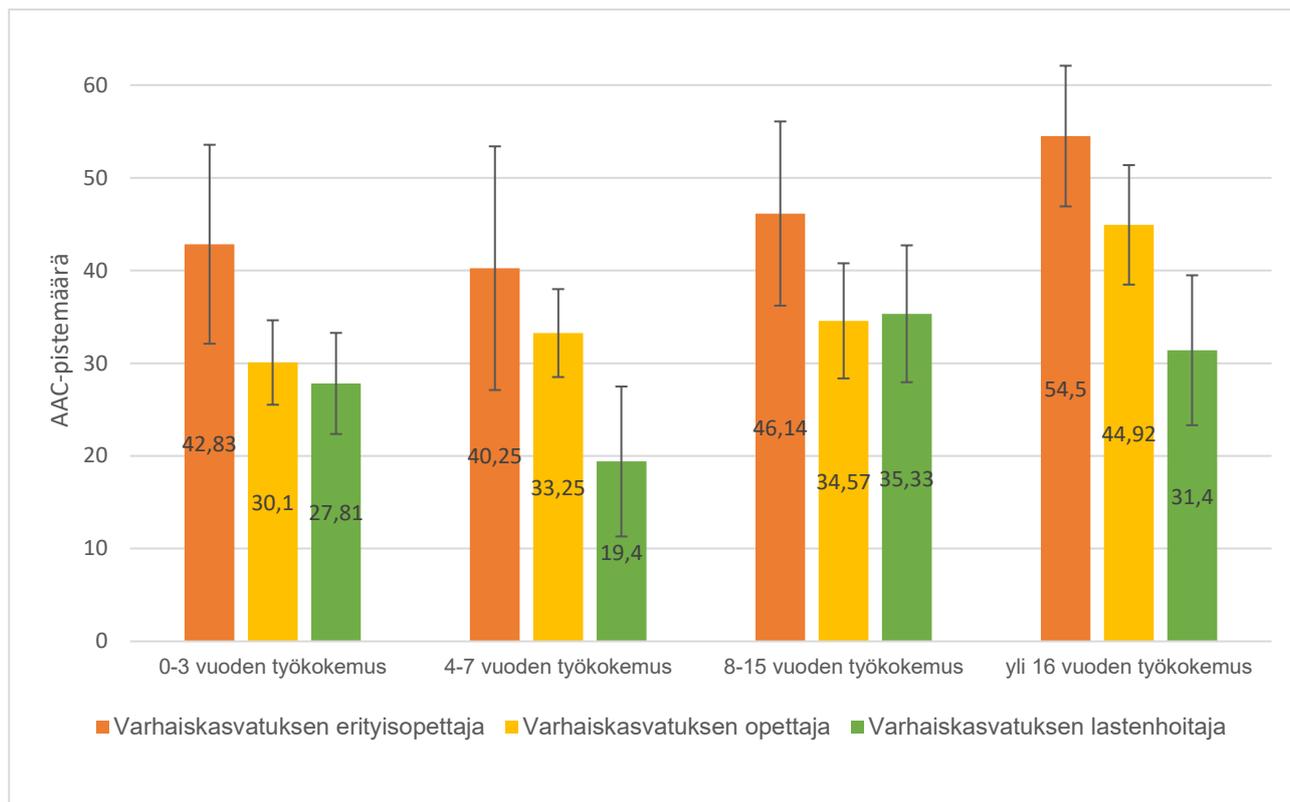
4.2 Ammattinimikkeen ja työkokemuksen vaikutus AAC:n käyttöön

Toisena tutkimuskysymyksenä selvitettiin sitä, vaikuttavatko ammattinimike sekä työkokemus AAC:n käyttöön varhaiskasvatuksen arjessa. Ammattinimikkeen ja työkokemuksen yhteyttä vastaajille laskettuihin pistemääriin AAC-keinojen käytöstä analysoitiin kaksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA). Riippuvana muuttujana oli AAC-pistemäärä eli kuinka paljon vastaaja käytti eri AAC-keinoja. Riippumattomina muuttujina olivat ammattinimike sekä työkokemuksen määrä vuosina.

Ammattinimike oli tilastollisesti merkitsevä suhteessa AAC:n käyttöön arjessa, $F(2, 121) = 5.581$; $p < .001$, ja efektikoko oli suuri, $\eta_p^2 = 0.20$. Post hoc -vertailut Bonferroni-korjauksilla näyttivät, että eniten AAC:tä käyttivät varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Ero oli merkitsevä sekä varhaiskasvatuksen opettajiin että varhaiskasvatuksen lastenhoitajiin verrattuna, $p < .001$. Toiseksi eniten AAC:tä käyttivät varhaiskasvatuksen opettajat ja vähiten puolestaan varhaiskasvatuksen lastenhoitajat. Ero varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajien välillä oli myös tilastollisesti merkitsevä, $p = .025$.

Myös työkokemuksen määrä suhteessa AAC:n käyttöön oli tilastollisesti merkitsevä, $F(3, 121) = 14.667$; $p < .001$, ja efektikoko oli suhteellisen suuri, $\eta_p^2 = 0.12$. Post hoc -vertailut Bonferroni-korjauksilla osoittivat, ettei AAC:n käyttö eronnut 0–3 vuotta ja 4–7 vuotta työskennelleiden välillä, $p = 1.000$. Myöskään 4–7 vuotta ja 8–15 vuotta työskennelleiden välillä AAC:n käytössä ei ollut eroa, $p = .191$, kuten myös 8–15 vuotta ja yli 16 vuotta työskennelleiden välillä, $p = .811$. Sen sijaan 0–3 vuotta ja yli 16 vuotta työskennelleiden välillä ero AAC:n käytössä oli tilastollisesti merkitsevä, $p = .009$, samoin myös 4–7 vuotta ja yli 16 vuotta työskennelleiden välillä, $p = .003$. Voidaan siis päätellä, että henkilöt, joilla on enemmän työkokemusta (yli 16 vuotta), käyttävät selkeästi enemmän AAC:tä kuin henkilöt, joilla on vähemmän työkokemusta (7 vuotta tai vähemmän).

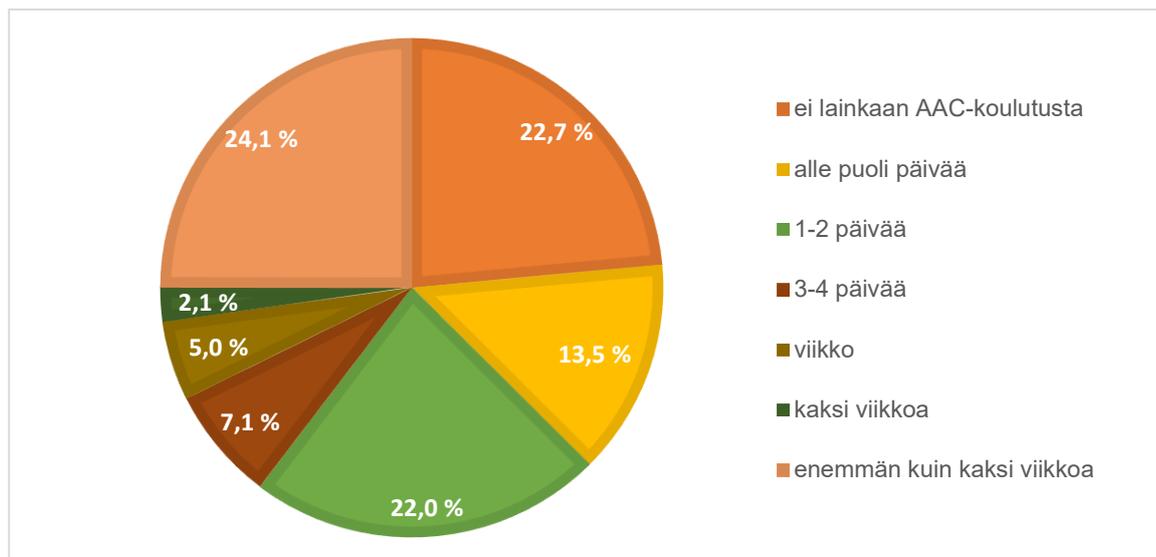
Työkokemuksen ja ammattinimikkeen yhdysvaikutus suhteessa AAC:n käyttöön arjessa ei ollut tilastollisesti merkitsevä, $F(6, 121) = 1.020$; $p = .416$, ja efektikoko oli suhteellisen pieni, $\eta_p^2 = 0.05$. Tästä voidaan päätellä, että puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käyttö siis lisääntyi työkokemuksen karttumisen myötä kaikilla kolmella ryhmällä. Kaaviossa 2 on esitelty tulokset eri ammattiryhmien keskiarvoisista AAC-pistemääristä sekä työkokemuksen vaikutusta keskiarvoihin.

Kaavio 2. Tulokset eri ammattiryhmien keskiarvoisista AAC-pistemääristä sekä niiden muuttuminen työkokemuksen myötä. Virhemarginaalit 95 % luottamusvälillä.

4.3 Saatu AAC-koulutus sekä toiveet lisäkoulutukselle

Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli se, miten varhaiskasvatuksen henkilökunta on kouluttautunut AAC:stä sekä mitä toiveita henkilökunnalla on lisäkoulutukselle. Vastaajista 74.5 % (105) oli saanut AAC-koulutusta. Sen sijaan 22.7 % (32) ei ollut saanut lainkaan AAC-koulutusta ja 4 vastaajaa (2.8 %) ei osannut sanoa, olivatko he saaneet AAC-koulutusta vai eivät. Kun tarkastellaan tutkimuksessa mukana olleita eri AAC-keinoja yhdessä, eniten koulutusta oli saatu pohjakoulutuksen kautta (749 vastausta), toiseksi eniten vastaajat olivat opiskelleet AAC:stä itsenäisesti (604 vastausta). Kolmanneksi yleisin kouluttautumismuoto oli työpaikan kautta saadut koulutukset (467 vastausta) ja neljänneksi yleisin oli puheterapeutin antama ohjaus (371 vastausta). Vähiten AAC-koulutusta oli saatu kurssien kautta (305 vastausta). Vastaajien saaman AAC-koulutuksen laajuus on esitelty kaaviossa 3.

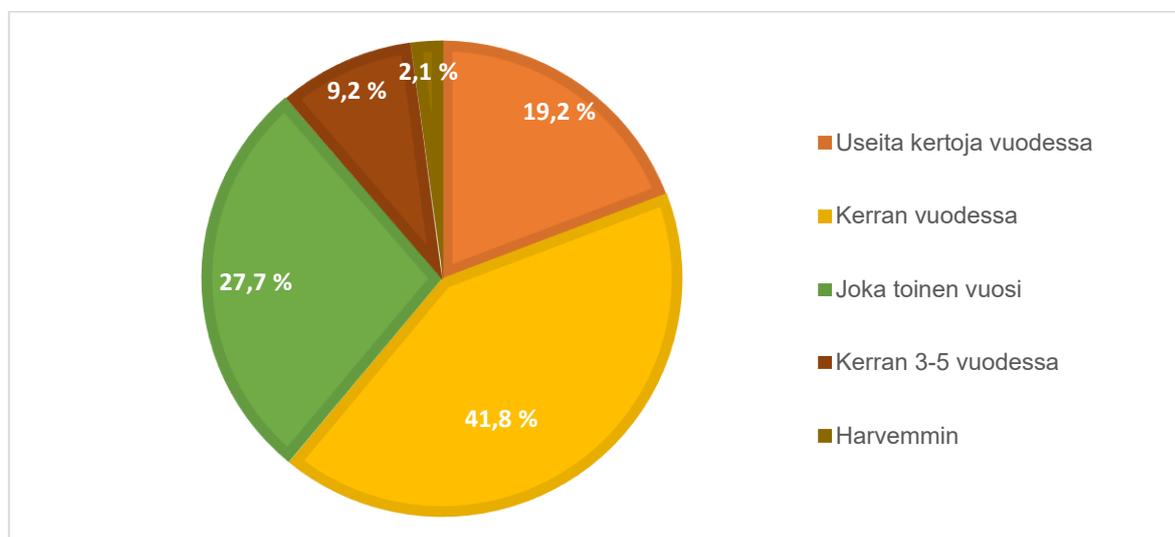
Kaavio 3. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan saaman AAC-koulutuksen laajuus

Eniten koulutusta vastaajat olivat saaneet AAC-teoriasta pohjakoulutuksen kautta (65 vastaajaa, 46.1 %). Lisäksi pohjakoulutuksen kautta oli saatu koulutusta etenkin yksittäisistä kuvista (56 eli 39.7 %) ja eleistä (53 eli 37.6 %). Kurssien kautta AAC-koulutusta oli saatu eniten tukiviittomista (46 eli 32.6 %) ja AAC-teoriasta (32 eli 22.7 %). Työpaikan kautta yleisintä oli koulututtautua yksittäisten kuvien käytöstä (50 eli 35.5 %), kuvasarjoista (41 eli 29.1 %) ja tukiviittomista (40 eli 28.4 %). Puheterapeutti oli antanut ohjausta eniten kommunikointikansion (50 eli 35.5 %) ja kommunikointitaulun käytöstä (35 eli 24.8 %). Itsenäisen opiskelun kohteena olivat useimmiten olleet eleet (59 eli 41.8 %) ja tukiviittomat (56 eli 39.7 %). Vähiten koulutusta oli saatu puheterapeutin ohjaamana (3 eli 2.1 %) tai kurssin muodossa (4 eli 2.8 %) kirjaintaulusta, työpaikan kautta (4 eli 2.8 %) tai puheterapeutin ohjaamana (4 eli 2.8 %) vinkkipuheesta sekä kurssin muodossa keskustelumatoista (4 eli 2.8 %).

AAC-opetuksen määrä ja laatu vaihteli vastaajien pohjakoulutuksissa paljon. Vain 26 vastaajalla (18.4 %) opintoihin oli kuulunut pakollinen AAC-kurssi. Näistä puolet olivat erityisopettajia, mutta suurimmalla osalla erityisopettajistakaan (16) ei ollut pakollista AAC-kurssia opintojensa aikana. Vastaajista 112:lla (79.4 %) ei ollut pohjakoulutuksessaan pakollista AAC-kurssia. Yhteensä 83 vastaajaa (58.9 %) ei ollut osallistunut pohjakoulutuksensa aikana vapaaehtoiselle eikä pakolliselle AAC-kurssille. Vastaajista 72:n (51.1 %) opinnoissa AAC:tä käsiteltiin vain muiden kurssien lomassa. AAC-teoriaa sisältyi 92 vastaajan (65.3 %) opintoihin, kun taas käytännön harjoittelu oli osana opintoja vain alle puolella vastaajajoukosta (69 eli 48.9 %).

Suurin osa osallistujista oli sitä mieltä, etteivät heidän pohjakoulutuksensa tarjonneet riittävästi tietoa AAC:stä. Vastausten keskiarvo asteikolla 1–6 (1=täysin eri mieltä–6=täysin samaa mieltä) väittämään ”Pohjakoulutukseeni sisältyi riittävästi tietoa AAC-menetelmistä” oli 2.5, mutta yleisin vastaus oli 1. Suurin osa vastaajista olisi halunnut opiskella lisää AAC:stä jo opintojensa aikana; keskiarvovastaus väittämään ”Olisin halunnut opiskella lisää AAC-menetelmistä opintojeni aikana” oli 4.7 ja moodi 6. Vastaajat olivat saaneet perehdytystä AAC:n käyttöön työelämän aikana, mutta eivät riittävästi; väittämän ”Olen saanut riittävästi perehdytystä AAC-menetelmien käyttöön työelämäni aikana” vastausten keskiarvo oli 3.1 ja moodi 2.

Vastaajat halusivat myös yksimielisesti lisäkoulutusta AAC:stä; vastausten keskiarvo väittämään ”Haluaisin lisää AAC-koulutusta tai perehdytystä keinojen käyttöön” oli 5.0 ja moodi 6. Keskiarvo väittämään ”Tarvitsisin lisää koulutusta hallitakseni AAC-menetelmien käytön paremmin” oli 4.5 ja moodi 6 eli vastaajat kokivat suurta tarvetta lisäkoulutukselle. Vaikka kaikissa väittämässä vastauksia tuli koko arviointiskaalalle, selkeä enemmistö koki saaneensa liian vähän tietoa AAC:stä ja sekä tarvitsevänsä että haluavansa lisää tietoa. Kaaviossa 4 on esitelty, kuinka usein vastaajat halusivat kouluttautua AAC:stä.

Kaavio 4. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan toiveet siitä, kuinka usein AAC:stä haluttaisiin lisäkoulutusta

Vastaajat olivat sitä mieltä, että he myös käyttäisivät enemmän AAC:tä, jos saisivat lisää koulutusta; väittämän keskiarvo oli 4.9 ja moodi 6. Väittämän ”Kokisin itseni varmemmaksi AAC-menetelmien käyttäjäksi, jos olisin saanut enemmän koulutusta” keskiarvo oli 4.8 ja moodi 6.

Vastaajat olivat siis hyvin yksimielisiä siitä, että AAC-koulutus auttaisi puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation runsaammassa ja laadukkaammassa käytössä. Eri AAC-keinoista haluttu lisäkoulutus on esitelty taulukossa 5.

Taulukko 5
Eri AAC-keinoista haluttu lisäkoulutus

AAC-keino	Määrä n = 141	%-osuus
Avusteinen AAC		
Keskustelumatto	75	53.2 %
Kommunikointiohjelma esim. iPadissa	64	45.4 %
Kommunikointitaulu	62	44.0 %
Kommunikointikansio	57	40.4 %
Kuvasarjat	53	37.6 %
Yksittäiset kuvat	41	29.1 %
Puhelaite	36	25.5 %
Blisskieli	35	24.8 %
Nopea piirrosviestintä	30	21.3 %
Kalenteri	28	19.9 %
Esineet	25	17.7 %
Piirtäminen	25	17.7 %
Kirjaintaulu	16	11.3 %
Kirjoittaminen	9	6.4 %
Ei-avusteinen AAC		
Tukiviittomat	94	66.7 %
Vinkkipuhe	47	33.3 %
Viitottu puhe	35	24.8 %
Katseohjaus	34	24.1 %
Viittomakieli	30	21.3 %
Eleet	26	18.4 %
Olemuskieli esim. ilmeet ja äänenpaino	26	18.4 %
Sormiaakkosviestintä	19	13.5 %
Teoriatieto AAC:stä	60	42.6 %
Ei halua / tarvitse lisää AAC-koulutusta	6	4.3 %

Varhaiskasvatuksen henkilökunta haluaisi lisäkoulutusta AAC:stä eniten siksi, että kyettäisiin tukemaan lasten vuorovaikutustaitojen karttumista sekä lasten ilmaisua nykyistä paremmin. Vastaajista vain kahdeksan (5.7 %) ei halunnut tai kokenut tarvitsevansa lainkaan lisää AAC-koulutusta. Avoimien vastausten perusteella AAC-koulutus olisi tarpeen myös siksi, että varhaiskasvattajat pystyisivät auttamaan toinen toisiaan AAC:n käytössä. Erään vastaajan mukaan AAC:n käyttö rikastuttaa varhaiskasvatustyötä ja toinen toi esille tarpeen oppia ajankohtaista tietoa sekä päivittää omaa osaamistaan AAC:stä. Taulukossa 6 on esitelty syitä lisäkoulutuksen tarpeelle.

Taulukko 6

Syitä, miksi varhaiskasvatuksen henkilökunta haluaisi lisää AAC-koulutusta

Syy lisäkoulutuksen haluamiselle	Määrä n = 141	%-osuus
Lasten vuorovaikutustaitojen karttumisen tukeminen	119	84.4 %
Lasten ilmaisun parempi tukeminen	113	80.1 %
Lasten ymmärtämisen parempi tukeminen	102	72.3 %
Lasten itsenäisen suoriutumisen parempi tukeminen	95	67.4 %
Lisätiedon saanti siitä, miten AAC:tä voi hyödyntää koko lapsiryhmälle	65	46.1 %
Lisätiedon saanti tiettyä/tiettyjä lapsia ajatellen	65	46.1 %
Ei halua lisäkoulutusta AAC:stä	8	5.7 %

Suosituin tapa lisäkoulutuksen järjestämiselle oli työpaikan sisäiset koulutustilaisuudet. Tämän lisäksi puheterapeutin antama ohjaus nousi suosittuna koulutustapana esiin. Myös avoimissa vastauksissa korostettiin tarvetta runsaammalle yhteistyölle puheterapeuttien kanssa. Sen sijaan vastaajista 2.2 % haluaisi koulutusta joltain muulta ammattilaiselta. Heistä suurin osa toivoi AAC-koulutusta erityisopettajan kautta. Tulokset mieluisimmasta koulutustavasta on esitelty tarkemmin taulukossa 7. Avoimissa vastauksissa varhaiskasvatukseen kaivattiin enemmän juuri varhaiskasvattajia palvelevia välineitä. Esimerkiksi tabletit koettiin hyödyllisinä, mutta niiden määrää ei koettu riittäväksi. Vastaajien keskuudessa oli myös vapaan sanan laatikoiden perusteella suurta eroa siinä, miten työnantajat järjestävät AAC-koulutuksia. Osalle työnantaja järjesti aina

tarpeen mukaan koulutusta, toiset taas eivät kokeneet saaneensa työnantajalta mitään koulutusta, vaan opiskelivat itsenäisesti omalla ajallaan tarvitsemansa tiedon AAC:stä. Eräs vastaaja nosti esille sen, että AAC-koulutusta pitäisi järjestää aina silloin, kun päiväkotiryhmään tulee puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota tarvitseva lapsi. Taulukoissa 5, 6 ja 7 on nähtävissä, että vastausmäärät vaihtelevat siinä, kuinka moni ei koe tarvitsevansa lainkaan lisää AAC-koulutusta. Tämä johtuu kysymysten erilaisista näkökulmista (eri AAC-keinosta haluttu lisäkoulutus, syitä lisäkoulutuksen haluamiselle sekä miten lisäkoulutusta tulisi järjestää).

Taulukko 7

Miten lisäkoulutusta AAC:stä tulisi järjestää?

Toteutustapa	Määrä n = 141	%-osuus
Työpaikan sisäiset koulutustilaisuudet	92	65.2 %
Puheterapeutin antama ohjaus	78	55.3 %
Erillinen kurssi	62	44.0 %
Webinaarit	55	39.0 %
Yleiset koulutuspäivät	36	25.5 %
Työpajat	22	15.6 %
Kirjoja sekä materiaalipaketteja lukemalla	20	14.2 %
Jonkun muun ammattilaisen antama ohjaus	10	7.1 %
Ei halua / tarvitse lisäkoulutusta	2	1.4 %

Kyselylomakkeen vapaan sanan laatikoihin kertyi runsaasti vastauksia. AAC:tä pidettiin tärkeänä tutkimusaiheena ja osalle vastaajista kyselylomake oli tuonut esille täysin uusia AAC-keinoja tai vastaaja oli huomannut osaamisessaan olevan parannettavaa. Lisäksi avoimissa vastauksissa oli täydennetty tietoja etenkin koulutustaustaan ja ammattinimikkeeseen liittyviin kysymyksiin, koska kyselylomakkeessa ei ollut mahdollista tuoda esille useampaa kuin yhtä suoritettua tutkintoa.

Vastaajat tunnistivat haasteeksi sen, että pohjakoulutuksissa saatava tieto AAC:stä vaihtelee paljon eri alojen välillä. Monen mielestä AAC:n pitäisikin olla osana kaikkia koulutusohjelmia. Tällöin valmiudet AAC:n käyttöön työelämässä olisivat tasavertaisemmat kuin nykyään. Tämä myös vähentäisi omaa epävarmuutta keinojen käyttäjänä, mikä koettiin suurena haasteena AAC:n monipuolisessa käytössä. Moni kertoi opiskelleensa itsenäisesti lisää AAC:stä joko jo pohjakoulutuksensa yhteydessä tai jälkikäteen omalla ajallaan. Lisäkoulutus koettiin tarpeellisena, koska tarve oppia uutta on niin suuri. Tämän lisäksi moni toi ilmi sen, ettei pohjakoulutuksen koettu valmistavan varhaiskasvatuksen henkilökuntaa riittävästi AAC:n käyttöön arjessa.

Avoimissa vastauksissa tuotiin ennen kaikkea esille tarve sitouttaa koko henkilökunta AAC:n käyttöön jokaisen lapsen kanssa. Eräs vastaaja toivoi, että AAC olisi ”aidosti kaikkien lasten ja aikuisten yhteinen asia”. Vastauksissa pidettiin tärkeänä, että koko henkilökunta osaisi käyttää AAC:tä monipuolisesti ja että keinot olisivat osa kaikkien lasten vuorovaikutusta. AAC koettiin hyödyllisenä ja vastauksissa korostettiin, että AAC:tä pitäisi käyttää vieläkin enemmän varhaiskasvatuksen arjessa. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että AAC:n käyttö riippuu liikaa omasta motivaatiosta eikä AAC:n tärkeyttä vieläkään ymmärretä varhaiskasvatuksessa riittävän hyvin. Yksi vastaaja tiivisti AAC:n tärkeyden hyvin; ”jokainen lapsi ansaitsee tulla kuulluksi!”

5 Pohdinta

5.1 Yhteenveto

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käyttöä sekä syitä käytölle suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Tämän lisäksi tutkittiin, vaikuttavatko ammattinimike ja työkokemus AAC:n käyttöön varhaiskasvatuksessa sekä millaista koulutusta AAC:stä varhaiskasvatuksen henkilökunta on saanut. Viimeisenä kartoitettiin vielä, millaisia lisäkoulutustoiveita varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on AAC:hen liittyen.

Tutuimpia AAC-keinoja osallistujille olivat yksittäiset kuvat sekä tukiviittomat. Käytetyimpiä keinoja puolestaan olivat eleet ja olemuskieli. AAC:n käyttö lisääntyi työkokemuksen myötä, ja eniten AAC:tä käyttivätkin yli 16 vuotta työskennelleet henkilöt. Ammattiryhmistä varhaiskasvatuksen erityisopettajat käyttivät eniten AAC:tä, toiseksi eniten varhaiskasvatuksen opettajat ja vähiten varhaiskasvatuksen lastenhoitajat.

Vastaajista noin viidesosa ei ollut saanut lainkaan AAC-koulutusta, mutta myös koulutusta saaneilla sen laatu ja määrä vaihtelivat paljon. Selvä enemmistö ei kokenut saamaansa koulutusta riittäväksi ja varhaiskasvatuksen henkilökunta koki tarvitsevansa edelleenkin lisää AAC-koulutusta. Eniten lisäkoulutusta haluttiin tukiviittomista sekä keskustelumatoista ja suosituin tapa koulutuksen järjestämiselle olivat työpaikan sisäiset koulutustilaisuudet.

5.2 Tulosten merkitys

5.2.1 AAC suomalaisessa varhaiskasvatuksessa

Tutkimukseen osallistuneet tunnistivat AAC:n tärkeyden ja hyödyllisyyden, mutta AAC:n käyttö koettiin silti rajoittuneeksi varhaiskasvatuksen arjessa. Kuten aiemmissakin tutkimuksissa (esimerkiksi Asuinmaa & Sieppi, 2011; Kauppila & Madetoja, 2010; Kemppainen, 2008) myös tässä tutkimuksessa korostui etenkin yksittäisten kuvien sekä tukiviittomien käytön yleisyys suomalaisen varhaiskasvatuksen arjessa. Nämä olivat tutuimpia keinoja, mutta myös paljon käytössä arjessa. Aiemmissa tutkimuksissa on myös pitkälti keskitytty nimenomaan kuvien sekä tukiviittomien tutkimiseen. Tässä tutkimuksessa sen sijaan oli mukana huomattavasti useampia AAC-keinoja kuin aiemmissa tutkimuksissa. Siten saatiin tietoa myös monen muun keinon käytöstä varhaiskasvatuksessa. AAC:n käyttöä ohjaavat henkilöt (kuten puheterapeutit sekä erityisopettajat) voivat esimerkiksi huomioida, etteivät vinkkipuhe ja keskustelumatto ole varhaiskasvatuksen henkilökunnalle välttämättä kovin tuttuja keinoja. Tällöin niiden käyttöönotto päivähoitossa vaatii todennäköisesti enemmän ohjausta kuin tukiviittomien käytön aloittaminen. Samoin AAC:n käyttöä

ohjaavien henkilöiden kannattaa mahdollisuuksien mukaan hyödyntää niitä AAC-keinoja, jotka suurin osa varhaiskasvatuksessa tuntee ja kokee jo luontevaksi osaksi arkeaan.

Syyt AAC:n käytölle olivat myös aiempien tutkimustulosten kanssa saman suuntaisia. Esille nousivat esimerkiksi aiemminkin tutut siirtymätilanteiden helpottaminen sekä päiväjärjestyksen tukeminen, joita AAC:n käyttö sujuvoittaa (Asuinmaa & Sieppi, 2011; Kauppila & Madetoja, 2010; Kemppainen, 2008). Kuitenkin aiemmista tutkimuksista poiketen syitä AAC:n käytölle kysyttiin tässä tutkimuksessa avoimen kysymyksen sijasta monivalintakysymyksen kautta. Nyt erityisesti toiminnanohjaus sekä kielen kehityksen tukeminen korostuivat vaihtoehtoista sellaisina, joihin AAC:llä on vaikutusta. Näiden lisäksi moni muukin syy sai paljon kannatusta, esimerkiksi ymmärtämisen sekä oman viestinnän tukeminen. AAC koettiin siis hyödyllisenä lisänä arjessa monesta eri näkökulmasta ja sen käytölle löydettiin enemmän syitä kuin aiemmissa tutkimuksissa. Myös AAC:n käyttöä estävät syyt olivat aiemmista tutkimuksista tuttuja eli esimerkiksi koulutuksen, tiedon ja kokemuksen puute sekä oma epävarmuus (Hagström & Allén, 2013; Ruotsalainen, 2013; Uotila & Pirhonen, 2015). Näitä samoja syitä ovat tuoneet esille jo yli kymmenen vuotta sitten esimerkiksi Kauppila ja Madetoja (2010) sekä Kemppainen (2008), mutta yhä edelleen ne toistuivat huomattavan suurella osalla vastaajista. Siun ym. (2010) mukaan laadukas koulutus ja siitä saatava tieto olisivat kuitenkin edellytyksiä puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation tehokkaalle käytölle. Jotta AAC:tä voidaan käyttää tehokkaasti varhaiskasvatuksen parissa, tulisi henkilökunnalla siis olla tietoa sekä kokemusta AAC:n käytöstä. Myös Beukelmanin ym. (2008) mielestä kattava koulutus mahdollistaa tukea lähipiiriltä AAC:n avulla kommunikointiin.

Monen eri AAC-keinon kautta tässä tutkimuksessa tuli myös selville se, että varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on todella vaihteleva tietämys AAC:stä. Joillekin vastaajille kaikki mukana olleet keinot olivat tuttuja, mutta osa tunsikin 22:sta AAC-keinosta vain muutaman, alhaisimmillaan vain kolme apuvälinettä. Myös AAC:n käyttö arjessa vaihteli samoin laidasta laitaan vastaajien keskuudessa. Tämän perusteella voidaan olettaa, että varhaiskasvatuksessa olevilla lapsilla, jotka välttämättä tarvitsevat AAC:tä, ei ole samat mahdollisuudet kommunikoida jokaisen päivähoiton työntekijän kanssa. Tulosten perusteella varhaiskasvatuksen työntekijöillä on siis hyvin erilaiset valmiudet AAC:n käyttöön.

5.2.2 Ammattinimikkeen ja työkokemuksen vaikutus AAC:n käyttöön

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat käyttivät eniten puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota, kun taas varhaiskasvatuksen lastenhoitajat vähiten. Varhaiskasvatuksen opettajat sijoittuivat näiden

kahden ryhmän väliin. Työkokemuksen karttumisen lisäsi AAC:n käyttöä kaikilla ammattiryhmillä, mutta eri ammattiryhmien väliset erot olivat silti samanlaisia työkokemuksen määrästä riippumatta. Koska varhaiskasvatuksen erityisopettajat ovat arjessa lähinnä AAC:tä tarvitsevien lasten kanssa, voidaan heidän olettaakin käyttävän jonkin verran enemmän AAC:tä kuin varhaiskasvatuksen opettajat tai lastenhoitajat. Erityisopettajille saatetaan myös tarjota enemmän koulutuksia AAC:stä kuin muille varhaiskasvatuksen työntekijöille, koska erityisopettajien saatetaan helpommin olettaa olevan enemmän AAC-tiedon tarpeessa kuin muu henkilökunta. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien koulutus saattaa valmistaa heitä enemmän AAC:n käyttöön arjessa kuin muiden varhaiskasvatuksen henkilökunnan jäsenten koulutustausta. Erityisopettajienkaan koulutus AAC:stä ei kuitenkaan ollut riittävä; suurimmalla osalla varhaiskasvatuksen erityisopettajistakaan opintoihin ei kuulunut pakollista AAC-kurssia.

Varhaiskasvatuksen opettajien runsaampi AAC:n käyttö verrattuna lastenhoitajiin saattaisi selittyä sillä, että opettajien koulutustausta oli huomattavasti vaihtelevampi kuin lastenhoitajien.

Tutkimukseen osallistuneiden varhaiskasvatuksen opettajien koulutustausta oli suurimmalla osalla ammattikorkeakoulu tai kandidaatintutkinto. Mukaan mahtui kuitenkin myös muutamia maisterintutkinnon suorittaneita tai jonkin muun koulutustaustan omaavia henkilöitä. Sen sijaan neljää poikkeusta lukuun ottamatta kaikkien tutkimukseen osallistuneiden varhaiskasvatuksen lastenhoitajien koulutustausta oli ammattioppilaitos. Mikäli siis ammattioppilaitoksessa AAC ei sisälly koulutusohjelmaan, on pieni todennäköisyys, että valmistuneella lastenhoitajalla on tietoa AAC:stä ainakaan työuransa alussa. Sen sijaan varhaiskasvatuksen opettajien monipuolisen koulutustaustan myötä on todennäköistä, että ainakin jollain koulutustasolla opintoihin kuuluu ainakin jonkin verran AAC-opintoja. Beukelman ym. (2008) kuitenkin muistuttavat, että tietämystä AAC:stä tulisi tarjota useilla eri aloilla jo opintojen aikana. Tällöin voitaisiin varmistaa, että varhaiskasvatuksessa työskentelevät saisivat tietoa AAC:stä koulutustaustastaan riippumatta. Tämän tutkimuksen tuloksien valossa näin ei tällä hetkellä kuitenkaan ole.

Chazin ym. (2020) mukaan AAC saattaa olla hyödyllistä etenkin silloin, kun AAC:tä käyttää aikuinen, joka on usein tekemisissä lapsen kanssa ja kun AAC:tä käytetään lapsen luonnollisessa ympäristössä. Siksi varhaiskasvatuksen henkilökunnan olisi tärkeää käyttää AAC:tä säännöllisesti kaikkien lasten kanssa lapsille tutussa ympäristössä. Mankisen (2020) kandidaatintutkielman mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettajat viettivät työajastaan arviolta noin 55–70 % lasten kanssa. Erityisopettajien työnkuvaan kuuluu siis paljon muutakin kuin lasten kanssa olemista, muun muassa kiertävää työtä eri päiväkotien ja koulujen välillä, hallinnollisia toimia sekä erilaisiin palaveriin osallistumista. Sen sijaan varhaiskasvatuksen opettajat ja lastenhoitajat ovat lasten arjessa erityisopettajia enemmän mukana. Opettajilla ja lastenhoitajilla on siis suuri merkitys lasten

kommunikoinnin kannalta. Olisikin tärkeää, että myös varhaiskasvatuksen opettajilla ja lastenhoitajilla olisi osaamista eri AAC-keinoista sekä niiden hyödyntämisestä sekä koko lapsiryhmälle että yksittäisille lapsille. On ristiriitaista, että varhaiskasvatuksen erityisopettajilla oli eniten tietoa AAC:stä, vaikka he eivät välttämättä edes ole lasten arjessa päivittäin mukana.

Varhaiskasvatuksen lastenhoitajat saattavat olla jopa eniten tekemisissä lasten kanssa varhaiskasvatuksen arjessa, mutta lastenhoitajat käyttivät tämän tutkimuksen mukaan vähiten AAC:tä. Erityisesti siis lastenhoitajien AAC-osaamisen puute olisi tärkeää paikata.

Eri ammattiryhmien välisiä tuloksia voidaan pitää yllättävänkin suurina verrattuna siihen, että kaikki tutkimukseen vastanneista työskentelivät varhaiskasvatuksessa lasten parissa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajien voisi olettaa välittävän AAC-tietoaan enemmän muulle henkilökunnalle. Tiedon lisääminen koko henkilöstölle saattaisi edesauttaa koko henkilökunnan sitoutumista yhdessä AAC:n käyttöön nykyistä paremmin, kuten Alangon (2014) tutkimuksessa todettiin käyneen. Moni tämän tutkimuksen vastaajista toi ilmi tarpeen sitouttaa koko työyhteisö paremmin AAC:n käyttöön. Sama nousi esille myös esimerkiksi Madetojan & Kauppilan (2010) tutkimuksessa, jossa toivottiin nykyistä parempaa tukea henkilökunnan yhteistyölle. Manleyn ym. (2018) mukaan työuralla kouluttautumisen myötä työtiimistä oli tullut aiempaa yhtenäisempi ja koulutuksista saatavaa tietoa hyödynnettiin arjessa yhdessä koko tiimin kesken. Myös varhaiskasvatuksen parissa lisäkoulutus AAC:stä saattaisi siis edistää koko tiimin yhteistä AAC:n käyttöä.

Tämän tutkimuksen mukaan vastaajien AAC:n käyttö arjessa kasvoi työkokemuksen karttumisen myötä. Sen perusteella miten tämän tutkimuksen osallistujat raportoivat kouluttautuvansa AAC:stä opintojensa aikana, kaikilla varhaiskasvatuksen työntekijöillä ei ole välttämättä työuransa alussa vielä kovin paljon kokemusta AAC:stä. Suurin osa ei opiskele AAC:stä paljoa pohjakoulutuksessaan, osa ei opiskele AAC:tä lainkaan. Tämän vuoksi AAC:n käyttö saattaa myös olla ymmärrettävästi vähäistä työuran alussa. Työelämänsä aikana työntekijät saavat kuitenkin jotain kautta tietoa ja kokemusta AAC:stä. Osa tämän tutkimuksen vastaajista kävi työnantajan tai muiden tahojen järjestämiä koulutuksia, osa opiskeli aiheesta itsenäisesti omalla ajallaan.

Osallistujien mukaan myös puheterapeuttien ja erityisopettajien ohjausta järjestetään varhaiskasvatuksen arjessa ainakin yksittäisten lasten kohdalla. Mankisen (2020) tutkimuksessa mukana olleiden varhaiskasvatuksen erityisopettajien mukaan erityisopettajien pohjakoulutus antoi hyvät edellytykset työelämään siirtymiselle. Vastaajat kuitenkin korostivat työkokemuksen merkitystä valtavasti siinä, että opiskeltavat aiheet lopulta sisäistetään ja siirretään osaksi käytäntöä arjessa.

Vaikka kaikilla ammattiryhmillä AAC:n käyttö kasvoi työkokemuksen myötä, olivat kuitenkin erot eri ammattiryhmien välillä näkyvissä samalla tavalla työkokemuksesta riippumatta myöhemminkin. Vielä siis 16 työvuoden jälkeenkin varhaiskasvatuksen erityisopettajat käyttivät puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota eniten ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajat vähiten. Etenkin varhaiskasvatuksen opettajien ja lastenhoitajien tulisi kuitenkin saada työuransa alussa nopeasti lisätietoa AAC:stä, jotta AAC voitaisiin saada vielä enemmän osaksi arkea varhaiskasvatuksessa. Tällöin olisi tärkeää, että työnantajat tukisivat henkilökunnan mahdollisuuksia kouluttautua aiheesta lisää. Myös varhaiskasvatuslaki velvoittaa päivähoidon järjestäjää hankkimaan työntekijöille täydennyskoulutusta, jotta henkilökunnan osaaminen on ajan tasalla (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 7 luku 39§). Kuitenkin jokaisella varhaiskasvatuksessa työskentelevällä tulisi olla opiskelujen jälkeen hallussaan ainakin perusteet AAC:stä, joiden avulla hän pärjää työelämässään AAC:n käytössä. Jatkossa tulisikin tutkia vielä tarkemmin, miten työkokemus vaikuttaa AAC:n käyttöön. Tällä hetkellä aiheesta on hyvin vähän tietoa saatavilla Suomesta ja muualta maailmasta. Aiempien tutkimusten perusteella on selvää, että varhaiskasvatuksella voi olla suuri rooli AAC:n käytössä ja siten lasten kommunikoinnin ja arjen toimintojen tukemisessa. Esimerkiksi Sennottin ym. (2016) mukaan AAC-interventiot osoittautuivat erityisen hyödyllisiksi silloin, kun aikuinen mallitti AAC:n käyttöä lapselle tämän luonnollisissa kommunikointitilanteissa. Sennottin ym. vertasivat tilannetta kielen opiskeluun; uusi kieli opitaan parhaiten silloin, kun kieltä käytetään luontevissa tilanteissa ja ympärillä on muitakin, jotka käyttävät samaa kieltä. Sen lisäksi, että AAC:tä käytetään lapsen arkiympäristöissä, olisi siis myös tärkeää, että ympärillä muutkin käyttäisivät puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota. Myös Chazin ym. (2020) mukaan AAC-interventiot hyödyttivät etenkin alle viiden vuoden ikäisiä lapsia silloin, kun niitä toteuttivat tutut ympäristöt kuten koti ja koulu. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan AAC-osaamisen tukemiselle on siis hyviä perusteita.

5.2.3 Varhaiskasvatuksen henkilökunnan AAC-koulutus opintojen ja työelämän aikana

Tämä tutkimus on tuonut uutta tietoa AAC-koulutuksesta osana eri pohjakoulutuksia, joista voi valmistua työskentelemään varhaiskasvatuksen parissa. Tuloksia tulkitessa olisi tärkeää huomioida osallistujien oma kokemus; harva koki saamansa AAC-koulutuksen riittäväksi ja sen täyttävän työelämässä kohdattavia tarpeita. Näin oli usein myös silloin, kun osallistuja oli saanut AAC-koulutusta. Itse asiassa vain 16 vastaajaa oli sitä mieltä, että opintojen aikana saatu AAC-koulutus oli täysin tai lähes täysin riittävää. Luku on hyvin vähäinen verrattuna koko tutkimukseen osallistuneiden määrään. Vastaajista 35 % ei ollut saanut lainkaan AAC-koulutusta tai koulutus oli ollut laajuudeltaan alle puoli päivää. Edelleen siis varhaiskasvatuksen ammattilaisia valmistuu

vähällä tiedolla ja kokemuksella AAC:stä. Costigon ja Light (2010) totesivat kirjallisuuskatsauksessaan myös monien puheterapeuttien, erityisopettajien sekä toimintaterapeuttien valmistuvan liian vähällä kokemuksella AAC:stä, vaikka koulutuksen määrä olikin lisääntynyt vuosien saatossa. Siun ym. (2010) mielestä AAC:n kuuluisi olla osa koulutusohjelmaa, mikäli siitä valmistuvat tulevat tarvitsemaan tietoa työelämässään. Myös Costigon ja Light (2010) pitivät AAC-koulutusta pakollisena jo opintojen aikana puheterapeuteilla, erityisopettajilla sekä toimintaterapeuteilla, koska AAC tulee olemaan osa näiden ammattilaisten työelämää.

Osallistujista myös vain alle puolella opintoihin oli kuulunut käytännön harjoittelua.

Varhaiskasvatuksessa on siis paljon ammattilaisia, jotka ovat päässeet mahdollisesti ensi kertaa kosketuksiin AAC:n kanssa vasta työuransa aikana. Esimerkiksi Srinivasan ym. (2011) mukaan AAC-koulutuksessa olisi kuitenkin tarpeellista saada sekä teoretietoa että käytännön osaamista, koska työelämässäkin tarvitaan molempia taitoja. Tämän tutkimuksen perusteella etenkin käytännön harjoittelua olisi tarpeen lisätä jo pohjakoulutuksissa, koska se puuttui kokonaan yli puolilta vastaajista. Myös Kauppilan ja Madetojan (2010) tutkimuksessa vastaajat toivoivat enemmän käytännön harjoittelua AAC:stä. Käytännön harjoittelun kautta tulevilla ammattilaisilla olisi mahdollisuus tutustua useampaan eri AAC-keinoon kuin kenties tällä hetkellä siihen on mahdollista ja siten syventää teoretietoa käytännön osaamiseksi. Myös Griscti ja Jacono (2006) korostivat, että koulutukseen osallistujalla tulisi olla aktiivinen rooli oppimisessa pelkän sivusta seuraamisen tai kuuntelun lisäksi. Tällöin oppiminen olisi tehokkainta. Kun aikuinen hallitsee puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käytön hyvin, on hänellä paremmat valmiudet toimia tukena ja apuna AAC:n käytössä myös ryhmänsä lapsille. Tämä onkin välttämätöntä onnistuneen kommunikoinnin kannalta (Beukelman & Mirenda, 2013).

Tämän tutkimuksen vastausten perusteella varhaiskasvatuksen henkilökunta tarvitsee siis nykyistä enemmän AAC-koulutusta opintojensa aikana, mutta myös työuransa aikana. AAC-ala kehittyy koko ajan ja etenkin teknologiset apuvälineet ovat muuttuneet paljon vuosien saatossa.

Aikaisemmin uusin tai hienoin laite ei välttämättä ole enää ajankohtaisin tai sujuvin keino. Samaa tekniikan kehittymistä on huomattu myös terveydenhoidon puolella (Healthmanagement.org, 2017).

Hoitoalan muuttumisen ja jatkuvan kehittymisen sekä teknologian uudistumisen myötä kouluttautumista läpi työuran voidaan pitää välttämättömänä. Vain näin voidaan taata parasta mahdollista hoitoa potilaille. Terveystieteiden kouluttamattomuus voi johtaa esimerkiksi turhautumiseen ja tyytymättömyyteen potilaissa. Myös varhaiskasvatuksessa AAC:tä tarvitseva lapsi voi kohdata turhautumista, mikäli ympäristö ja kommunikointikumppani ei osaa käyttää hänen apuvälinettään riittävän hyvin.

Lähes kaikki tämän tutkimuksen osallistujista kokivat suurta tarvetta lisäkoulutukselle AAC:stä. Sama on noussut ilmi jo aiemmista tutkimuksista varhaiskasvatuksen piirissä (Asuinmaa & Sieppi, 2011; Hagström & Allén, 2013; Kauppila & Madetoja, 2010; Kempainen, 2008; Ruotsalainen, 2013; Uotila & Pirhonen, 2015). Säännöllisen kouluttautumisen järjestäminen tulisi olla osa jokaista työyhteisöä. Työuran aikana kouluttautumisesta on sosiaali- ja terveysalalla vuosien varrelta paljon tutkimustietoa, jonka perusteella voi vahvasti kannustaa työntekijöitä kouluttautumaan säännöllisesti työuransa aikana. Fletcherin (2007) mukaan terveydenhuollon ammattilaisten säännöllinen kouluttautuminen parantaa potilaan hoitoa. Tämä puolestaan voi vaikuttaa potilaan elämänlaatuun positiivisesti. Myös Draper ja Clark (2007) pitivät työelämässä kouluttautumista välttämättömänä, koska sitä kautta potilaan kokemus hänen saamastaan hoidosta saattaa parantua merkittävästi. Tällaista hyödyllistä tietoa ja taitoa saa Draperin ja Clarkin mukaan vain työelämän aikana kouluttautumalla. Näiden lisäksi myös esimerkiksi Manley ym. (2018) pitivät jatkuvaa työelämässä kouluttautumista välttämättömänä, koska se takaa potilaille laadukasta hoitoa. Näiden lisäksi terveydenhuollon ammattilaiset kokivat työuransa aikana kouluttautumisen myötä muun muassa itseluottamuksensa ja motivaation oppimiseen kasvaneen sekä kokivat olevansa aiempaa itseohjautuvampia sekä luovempia. Työelämän aikana säännöllisesti kouluttautumisesta on siis selkeästi hyötyä sekä henkilökunnan itsensä että myös potilaiden näkökulmasta. Samanlaisia tutkimuksia kaivattaisiin myös varhaiskasvatuksen parista, vaikka terveydenhoitoalan tutkimusten tuloksia voidaanakin yleistää myös toisiin aloihin.

Tämän tutkimuksen osallistujat kokivat tärkeäksi saada AAC-koulutusta omassa työympäristössään. Moni toivoi myös ohjausta tiettyjä lapsia ajatellen ja koulutuksia järjestettävän nimenomaan oman työyhteisön kesken. Tämän tutkimuksen mukaan koulutuksen muuttamista enemmän ohjaukselliseen suuntaan tulisi lisätä. Puheterapeuteilla on osaamista AAC:stä, joten puheterapeuttien tulisi pyrkiä olemaan aktiivisemmin mukana varhaiskasvatuksen henkilökunnan AAC-osaamisen ylläpitämisessä. Yhteistyön tarve ja sen tuomat hyödyt tulivat ilmi myös tässä tutkimuksessa osallistujien kautta. Puheterapeutit voisivat esimerkiksi tarjota konkreettisia vinkkejä, jotka saattaisivat helpottaa päivähoiton arkea sekä yksittäisten lasten että kokonaisten lapsiryhmien kannalta.

Arjessa tapahtuvan AAC-ohjauksen tarvetta puoltaa myös se, että tämän tutkimuksen mukaan puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation käyttö arjessa lisääntyy työkokemuksen kertymisen myötä. Henkilökunnan onkin tärkeää nähdä AAC käytössä omassa arjessa sekä kokea eri AAC-keinojen käyttöä oman lapsiryhmän kanssa. Tällöin AAC:n käyttö voisi helpottua ja apuvälineiden käyttö arjessa saattaisi lisääntyä sekä monipuolistua myös työuransa alussa olevilla ammattilaisilla. Hyvä ohjaus ja koulutus työuran alusta asti voisivat korvata nopeasti työkokemuksen mukana

tulevaa kokemusta ja tietoa. Jokaisen työpaikan tulisi myös tukea mahdollisuuksien mukaan AAC:n käyttöä jokaisen varhaiskasvatuksen työntekijän kohdalla riippumatta siitä, missä vaiheessa työuraansa työntekijät ovat. AAC on yhtä tärkeä ja iso osa varhaiskasvatuksen arkea niin vastavalmistuneilla kuin jo pitkän työuran tehneiden ammattilaisten kohdalla.

5.3 Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset

Tämän tutkimuksen vahvuutena voidaan pitää sitä, että tutkimus kattoi varhaiskasvatuksen ammattilaisia ympäri Suomen useista eri ammattiryhmistä. Kyselylomake on siis tavoittanut laajan vastaajajoukon. Tämän lisäksi tutkimuksen tulokset ovat tuoneet uutta tietoa siitä, miksi AAC:tä käytetään sekä miten ammattinimike ja työkokemus saattavat vaikuttaa AAC:n käyttöön varhaiskasvatuksessa. Näiden lisäksi myös varhaiskasvatuksen henkilökunnan saamaa AAC-koulutusta on tarkasteltu aiempia tutkimuksia tarkemmin ja laajemmin. Tämän tutkimuksen tuloksia hyödyntäen saattaa olla mahdollista jatkossa kohdentaa AAC-koulutusta varhaiskasvatuksessa työskenteleville aikaisempaa paremmin.

Kyselylomakkeen vahvuutena oli se, että samasta aihealueesta oli useampi kysymys. Esimerkiksi yhteensä kolmessa monivalintakysymyksessä (miksi lisäkoulutusta tulisi järjestää, valitse kaikki AAC-menetelmät, joista haluaisit lisäkoulutusta sekä miten haluaisit lisäkoulutusta järjestettävän) ja yhdessä väittämässä (”Haluaisin lisää AAC-koulutusta tai perehdytystä”) vastaajan oli mahdollista tuoda ilmi, ettei hän halunnut tai tarvinnut lainkaan lisäkoulutusta AAC:stä. Vaikka useat vastasivat johonkin näistä, etteivät tarvitse lisäkoulutusta, ei lopulta yksikään vastaaja vastannut jokaiseen näistä neljästä kohdasta, ettei tarvinnut tai halunnut lainkaan lisäkoulutusta AAC:stä. Sen sijaan ainakin johonkin kohtaan jokainen vastaajista raportoi tarvitsevansa tai haluavansa lisäkoulutusta joko jonkin tietyn syyn tai AAC-keinon vuoksi. Kyselylomake on siis saattanut tuoda myös osallistujille uusia ajatuksia aiheesta. Näin oli käynyt ainakin vapaan sanan laatikoissa olevien vastausten mukaan.

Vahvuutena voidaan pitää myös sitä, että kyselylomakkeessa huomioitiin aiempia tutkimuksia tarkemmin usean eri AAC-keinon käyttöä. Näin saatiin yksityiskohtaisempaa tietoa kuin aikaisemmin. Kyselylomakkeen avulla olisi mahdollista tutkia AAC:n käyttöä suomalaisessa varhaiskasvatuksessa useista eri näkökulmista ja siten saada vastauksia muihinkin ajankohtaisiin kysymyksiin kuin tähän tutkimukseen mukaan valikoituneisiin. Kyselylomake kattoi useita teemoja ja antoi hyvän pohjan AAC:n käytön tutkimiselle varhaiskasvatuksessa. Tämän lisäksi sähköinen kyselylomake antoi vastaajille matalan kynnyksen mahdollisuuden osallistua tutkimukseen itselle sopivimpana aikana.

Kuitenkin kyselylomakkeesta löydettiin julkaisun jälkeen myös rajoitteita. Tutkimuksen validiteettia heikensi se, ettei vastaajan ollut kyselylomakkeessa mahdollista tuoda ilmi useampaa kuin yhtä suoritettua tutkintoa. Tämä on voinut vääristää tuloksia toisen tutkimuskysymyksen kohdalla hiukan, koska moni vastaaja raportoi avoimissa laatikoissa kuitenkin suorittaneensa useamman kuin yhden tutkinnon. Vastaisuudessa kyselylomakkeessa pitäisi olla mahdollista tuoda esille paremmin kaikki suoritettut tutkinnot sekä eritellä, miten AAC-koulutus on ollut osa näitä tutkintoja.

Rajoitteena voidaan myös pitää kyselylomakkeeseen vastanneiden määrää. Tavoitteena ja odotuksena oli saada useampia vastauksia, mutta muistutusyrityksestä huolimatta vastaajia oli lopulta 141. Otosta voidaan kuitenkin pitää riittävän suurena havaitsemaan puutteita AAC:n nykyisessä käytössä ja tiedossa varhaiskasvatuksessa. Kyselylomakkeen linkin sekä ohjeistuksen julkaisun yhteydessä käytettiin termiä AAC. Vaikka julkaisussa selitettiin termin tarkoittavan puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota, saattoi silti jollekin julkaisua lukevalle jäädä AAC-käsitteenä epäselväksi. AAC saattaa olla terminä joillekin varhaiskasvatuksessa työskenteleville vielä melko tuntematon. Siksi on mahdollista, että osa jätti vastaamatta kyselylomakkeeseen siksi, että aihe vaikutti liian vieraalta tai aihetta ei osattu heti yhdistää omaan arkeen. Toisaalta on myös mahdollista, että tämän vuoksi vastaajiksi päätyi enemmän nimenomaan AAC:stä kiinnostuneita henkilöitä. Tämä on voinut vaikuttaa esimerkiksi siihen, että vastaajat saattoivat tietää sekä käyttää AAC:tä keskivertoa enemmän. Vastauksissa saattoi myös korostua etenkin itseopiskelun määrä AAC:stä oman kiinnostuksen vuoksi. Mikäli termiä AAC olisi käytetty ensimmäisen kerran vastaatekirjeen yhteydessä eli Facebook-julkaisussa olisi puhuttu vain puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikaatiosta, olisi useampi henkilö saattanut avata kyselylomakkeen linkin ja tutustua tutkimuksen aiheeseen paremmin. AAC on osa jokaisen varhaiskasvatuksessa työskentelevän arkea jollain tavalla. Kyselylomakkeen ohjeistuksessa ei kuitenkaan välttämättä onnistuttu välittämään tätä näkökulmaa riittävän hyvin.

5.4 Lopuksi

Tämän tutkimuksen mukaan on selvää, että varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on tarvetta lisäkouluttautumiselle AAC:stä eikä opintojen aikana saatua tietoa koeta kaikkien kohdalla riittäväksi. Seuraavaksi tulisikin puuttua siihen, miten tämä tarve paikataan jo työelämässä olevien ammattilaisten kohdalla, mutta myös siihen, ettei samanlaista tarvetta pääsisi muodostumaan enää tulevien työntekijöiden kohdalla. Eri koulutusohjelmien ja oppilaitoksien opinnoissa pitäisi saada sekä teoretietoä että käytännön kokemusta AAC:stä nykyistä enemmän. Näin voitaisiin mahdollistaa, että varhaiskasvatuksen henkilökunnalla olisi aiheesta jo työuran alussa enemmän

tietoa ja osaamista. Tämän lisäksi varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulisi kouluttautua säännöllisesti AAC:stä esimerkiksi työpaikan järjestämien koulutusten kautta. Tämä auttaisi AAC-osaamisen ylläpitoa varhaiskasvatuksen parissa.

Tämä pro gradu -tutkielma on osa RILIV-hanketta, jossa tavoitteena on tutkia AAC:llä tuetun pienryhmätoiminnan vaikutusta alle kouluikäisten lasten kommunikointitaitojen kehitykseen. RILIV-hankkeen kaltaisten tutkimusprojektien myötä tulisi jatkossa tutkia myös, mitkä koulutusmuodot ja kouluttautumistavat olisivat hyödyllisimpiä varhaiskasvatuksen henkilökunnalle AAC:stä. AAC-kouluttautumisen kautta voitaisiin tutkia myös, miten varhaiskasvatuksen arki sekä AAC:n käyttö muuttuvat, kun henkilökunta on saanut lisää tietoa ja kokemusta puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikaatiosta. Näiden lisäksi tulisi selvittää, mitä AAC-opetuksen kannattaisi sisältää eri pohjakoulutuksissa.

Puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation tarkoituksena on tukea jokaisen lapsen kommunikointia, vuorovaikutusta sekä ymmärrystä. Tämän tutkimuksen tulokset antavat ymmärtää, ettei kaikkien varhaiskasvatuksessa työskentelevien henkilöiden AAC-osaaminen ole välttämättä riittävällä tasolla ainakaan työuran alussa. Tämän vuoksi saattaa olla, ettei lasten kommunikoinnin tukeminen toteudu varhaiskasvatuksen parissa parhaalla mahdollisella tavalla. Tutkimuksen tulokset näyttävät, että on syytä ja mahdollisuuksia parantaa varhaiskasvatuksessa työskentelevien AAC-osaamista. Näin voitaisiin parantaa varhaiskasvatuksessa olevien lasten mahdollisuuksia kommunikoida kaikissa vuorovaikutustilanteissa heidän arjen ympäristöissään. Näin voidaan varmistaa, että jokainen lapsi tulee kuulluksi ja ymmärretyksi.

Lähteet

- AAC instituutti. (2021). Haettu osoitteesta <https://aacinstitute.org/what-is-aac/>
- Adenius-Jokivuori, M., Eronen, T. & Laakso, M.-L. (2014). Tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.), *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa* (s. 171–186). PS-kustannus.
- Alanko, E. (2014). Kuvat osaksi arkea: Kuvien käytön kehittäminen päiväkodin lapsiryhmä. Opinnäytetyö. Laurea ammattikorkeakoulu. Haettu osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/70260/Alanko_Elisa.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- American Speech-Language-Hearing Association. (2021). Haettu osoitteesta <https://www.asha.org/public/speech/disorders/aac/>
- Asuinmaa, J. & Sieppi, H. (2011). Puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien käyttö Rovaniemen integroiduissa päiväkotiryhmissä. Opinnäytetyö. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Haettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2011120617338>
- Bax, M., Carroll-Few, L. & Cockerhill, H. (2001). Who needs augmentative communication, and when? Teoksessa Cockerill, H. & Carroll-Few, L. (toim.), *Communicating without speech: Practical augmentative and alternative communication* (s. 65–72). Mac Keith Press.
- Beukelman, D. R., Bell, L. J. & Fager, S. (2008). An AAC personnel framework: Adults with acquired complex communication needs. *Augmentative and alternative communication*, 24, 255–267.
- Beukelman, D. R. & Mirenda, P. (2013). *Augmentative and alternative communication: Supporting children and adults with complex communication needs*. Paul H. Brooks publishing Co.
- Chazin, K. T., Ledford, J. R. & Pak, N. S. (2020). A systematic review of augmented input interventions and exploratory analysis of moderators. *American journal of speech-language pathology*, 30, 1210–1223.
- Chua, E. & Gorgon, E. (2019). Augmentative and alternative communication in the Philippines: A survey of speech-language pathologist competence, training, and practice. *Augmentative and alternative communication*, 35:2, 156–166.
- Costigton, F. A. & Light, J. (2010). A review of preservice training in augmentative and alternative communication for speech-language pathologists, special education teachers, and occupational therapists. *Assistive technology*, 22, 200–212.

- Draper, J. & Clark, E. (2007). Evaluating the impact of continuing professional education on healthcare practice: the rhetoric and the reality. *Nurse education today*, 27(6), 515–517.
- Fletcher, M. (2007). Continuing education for healthcare professionals: time to prove its worth. *Primary care respiratory journal*, 16(3), 188–190.
- Gadberry, A. L. & Sweeney, A. (2017). An explorative study examining augmentative and alternative communication training in the field of music therapy. *Journal of music therapy*, 54(2), 228–250.
- Griscti, O. & Jacono, J. (2006). Effectiveness of continuing education programmes in nursing: literature review. *Journal of advanced nursing*, 55(4), 449–456.
- Hagström, L. & Allén, J. (2013). VIITTOISINKO? Kartoitus tukiviittomaopetuksen vaikuttavuudesta Turun kaupungin päiväkodeissa. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Haettu osoitteesta <https://www.theseus.fi/handle/10024/61373>
- Healthmanagement.org. (2017). The importance of continuous education in healthcare. *HealthManagement*, 17(2).<https://healthmanagement.org/c/healthmanagement/issuearticle/the-importance-of-continuous-education-in-healthcare>
- Huuhtanen, K. (2011). Mitä kommunikointi on? Teoksessa Huuhtanen, K. (toim.), *Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa* (s. 12–25). Kehitysvammaliitto ry.
- Johnson, R. K. & Prebor, J. (2019). Update on preservice training in augmentative and alternative communication for speech-language pathologists. *American journal of speech-language pathology*, 28, 536–549.
- Kemppainen, H. (2008). AAC-menetelmien käyttö päivähoitossa: Käytön merkitys lapsen kehitykseen. Opinnäytetyö. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Haettu osoitteesta <https://www.theseus.fi/handle/10024/1428>
- Ketonen, R., Launonen, K., Ikonen, A., Salmi, P., Palmroth, A., Röman, M. & Mattinen, M. (2014). Kieli ja viestintä. Teoksessa Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.), *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa* (s. 201–225). PS-kustannus.
- King, J. (1998). Preliminary survey of speech-language pathologists providing AAC services in health care settings in Nebraska. *Augmentative and alternative communication*, 14, 222–227.
- Launonen, K. (2010). Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi kuntoutuksen tavoitteena ja keinoja. Teoksessa Korpilahti, P., Aaltonen, O. & Laine, M. (toim.), *Kieli ja aivot* (s. 337–344). Turun yliopisto.

- Launonen, K. (2011). Viittomien käyttö kielen ja kommunikointitaitojen kehittämisessä. Teoksessa Huumanen, K. (toim.), *Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa* (s. 32–39). PS-kustannus.
- Leppänen, S. (2017). *Mitä sinun pitää ihan ensin tehdä?* Toiminnanohjauksen taidot päiväkodin siirtymätilanteessa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Haettu osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/54546/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aaju-201706182933.pdf>
- Light, J. (2003). “Shattering the silence”: The development of communicative competence by individuals who require augmentative and alternative communication. Teoksessa Light, J., Beukelman, D. & Reichle, J. (toim.), *Communicative competence for individuals who use augmentative and alternative communication* (s. 3–38). MD: Brookes.
- Loncke, F. (2020). *Augmentative and alternative communication: Models and applications*. Plural publishing.
- Madetoja, T. & Kauppila, P. (2010). AAC luonnolliseksi osaksi arkea: Päivähoidon työntekijöiden kokemuksia puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointikeinojen käytöstä lapsen erityisen tuen tarpeeseen vastaamisen näkökulmasta. Opinnäytetyö. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Haettu osoitteesta <https://www.theseus.fi/handle/10024/21777>
- Mankinen, S. (2020). Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuva ja resurssit eri kokoisissa kunnissa. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopisto. Haettu osoitteesta <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/122203/MankinenSenja.pdf?sequence=2>
- Manley, K., Martin, A., Jackson, C. & Wright, T. (2018). A realist synthesis of effective continuing professional development (CPD): A case study of healthcare practitioners’ CPD. *Nurse education today*, 69, 134–141.
- McCall, F. & Moodie, E. (1998). Training staff to support AAC users in Scotland: Current status and needs. *Augmentative and alternative communication*, 14, 228–238.
- McCoy, A. & McNaughton, D. (2018). Training education professionals to use the Picture Exchange Communication System: A review of the literature. *Behavior analysis in practice*, 12, 667–676.
- Millar, S. (2001). Supporting children using augmentative and alternative communication in school. Teoksessa Cockerill, H. & Carroll-Few, L. (toim.), *Communicating without speech: Practical augmentative and alternative communication* (s. 103–123). Mac Keith Press.
- Norburn, K., Levin, A., Morgan, S. & Harding, C. (2016). A survey of augmentative and alternative communication used in an inner-city special school. *British journal of special education*, 43, 289–306.

- Ojanen, I. (2020). Eri ammattiryhmien saaman AAC-koulutuksen tarkastelu. Kandidaatintutkielma. Turun yliopisto
- Opetusalan ammattijärjestö; OAJ (2021). Haettu osoitteesta <https://www.oaj.fi/>
- Papunet. (2021). Haettu osoitteesta <https://papunet.net/tietoa/puhetta-korvaava-kommunikointi-eli-aac>
- Ratcliff, A., Koul, R. & Lloyd, L. L. (2008). Preparation in augmentative and alternative communication: an update for speech-language pathology training. *American journal of speech-language pathology*, 17, 48–59.
- Romski, M., Sevcik, R. A., Adamson, L. B., Cheslock, M., Smith, A., Barker, R. M. & Bakeman, R. (2010). Randomized comparison of augmented and nonaugmented language interventions for toddlers with developmental delays and their parents. *Journal of speech, language, and hearing research*, 53(2), 350–64.
- Ruotsalainen, R. (2013). Päiväkodin henkilökunnan kokemuksia viittomien käytöstä lasten kielen kehityksen tukena. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
- Sennott, S. C., Light, J. C. & McNaughton, D. (2016). AAC modeling intervention research. *Research and practice for persons with severe disabilities*, 41(2), 101–115.
- Siu, E., Tam, E., Sin, D., NG, C., Lam, E., Chui, M., Fong, A., Lam, L. & Lam, C. (2010). A survey of augmentative and alternative communication service provision in Hong Kong. *Augmentative and alternative communication*, 26, 289–298.
- Sosiaali- ja terveysalan ammattijärjestö; Tehy. (2021). Haettu osoitteesta <https://www.tehy.fi/fi/apua/tyosuojelu/henkilostomitoitus-varhaiskasvatuksessa>
- Srinivasan, S., Mathew, S. N. & Lloyd, L. L. (2011). Insights into communication intervention and AAC in South India: A mixed-methods study. *Communication disorders quarterly*, 32, 232–236.
- Tikoteekki-verkosto. (2021). Haettu osoitteesta <https://tikoteekkiverkosto.fi/apuvalineiden-saatavuus/>
- Tsai, M.-J. (2019). Augmentative and alternative communication service by speech-language pathologists in Taiwan. *Communication disorders quarterly*, 40(3), 176–191.
- Uotila, J. & Pirhonen, J. (2015). Tukiviittomien käyttö päiväkodin arjessa. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Haettu osoitteesta <https://www.theseus.fi/handle/10024/91198>
- Varhaiskasvatuslaki (540/2018). Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Virtanen, E. (2015). Erityiskasvatuksessa käytettävien tukimenetelmien ja -välineiden käyttö Pöytyän kunnallisissa päiväkodeissa. Opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Haettu osoitteesta <https://docplayer.fi/65348769-Essi-virtanen-erityiskasvatuksessa-kaytettavien-tukimenetelmien-ja-valineiden-kaytto-poytyan-kunnallisissa-paivakodeissa.html>

Liitteet

Liite 1. Tarkempia tietoja osallistujien lapsiryhmistä

Vastaajista 34.0 % (48) työskenteli 0–2-vuotiaiden kanssa, kun taas suurin osa eli 73.1 % (103) työskenteli 3–5-vuotiaiden kanssa. Vastaajista 25.5 % (36) työskenteli 5–6-vuotiaiden kanssa ja 23.4 % (33) esikouluikäisten lasten parissa. Kysymyksessä oli mahdollista valita useampi kuin yksi vaihtoehto, koska etenkin erityisopettajilla voi olla useita lapsiryhmiä.

Varhaiskasvatuksen ryhmäkoot vaihtelivat vastaajien keskuudessa paljon. Vastaajista 13:lla (9.2 %) oli lapsia ryhmässään alle kymmenen, kun taas suurimmalla osalla eli 54:llä (38.3 %) lapsia oli 11–15. Vastaajista 24:lla (17.0 %) ryhmäkoko oli 16–20 lasta ja 39:lla (27.7 %) lapsia oli 21–25. Suurin ryhmäkoko eli yli 26 lasta oli yhteensä kuudella vastaajalla (4.3 %). Kysymys lisättiin vasta pilottitutkimuksen jälkeen, joten viiden osallistujan (3.6 %) kohdalla vastausta ei ole saatavilla. Osallistujista suurin osa eli 86 vastaajaa (61.0 %) käytti AAC:stä nimitystä puhetta tukevat ja korvaavat keinot. Toiseksi yleisin termi oli puhetta tukevat menetelmät (67 vastaajaa, 47.5 %) ja kolmanneksi yleisin nimitys kuvatuki (43 vastaajaa, 30.5 %). Vastaajista 42 (29.8 %) käytti nimitystä AAC.

Liite 2. Saatekirje ja kyselylomake

FO
SR

AAC:n käyttö suomalaisessa varhaiskasvatuksessa

Pakolliset kentät on merkitty (*) ja ne pitää täyttää lomakkeen päättämiseksi.

Hei!

Opiskelen Turun yliopistossa neljättä vuotta logopediaa. Teen pro gradu -tutkielmaa, jonka aiheena on AAC:n käyttö suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Vastaamalla tähän kyselylomakkeeseen osallistut tutkimukseeni.

AAC on lyhenne sanoista augmentative and alternative communication eli tarkoittaa puhetta tukevaa, korvaavaa sekä täydentävää kommunikaatiota. AAC-menetelmiin kuuluvat kaikki keinot, joilla ilmaisemme tai vastaanotamme ideoita, tunteita tai ajatuksia ilman puhetta. Esimerkiksi eleet, kuvat, tukiviittomat sekä puhelaitteet ovat kaikki AAC-keinoja. Näistä ilmeet, eleet ja tukiviittomat ovat ei-avusteisia keinoja, koska ne voidaan tuottaa omalla keholla ilman apuvälineitä. Avusteisiin keinoihin puolestaan vaaditaan jokin apuväline. Tavallinen avusteinen keino on esimerkiksi piirtäminen kynän ja paperin avulla, ns. teknologisesti edistyneempi avusteinen keino on esimerkiksi puhelaitteen käyttö.

Yleisimpiä kehityksellisiä eli synnynnäisiä syitä AAC-menetelmien tarvitsemiselle ovat esimerkiksi autismin kirjon häiriö, CP-vamma ja kehitysvamma. Myöhemmin ilmaantuvia eli hankittuja syitä puolestaan ovat esimerkiksi afasia, Parkinsonin tauti tai aivovamma. AAC-menetelmiä voivat siis tarvita minkä ikäiset ihmiset tahansa. AAC voi olla tarpeen vain hetkeksi, esimerkiksi leikkauksesta toipumisen ajaksi, mutta toisilla AAC-keino voi olla välttämätön apukeino koko elämän ajan.

Tässä kyselylomakkeessa kartoitetaan AAC-keinojen käyttöä varhaiskasvatuksen arjessa sekä varhaiskasvatuksen henkilökunnan saamaa koulutusta AAC-keinoista. Taustatietojen avulla pyritään selvittämään sitä, mitkä tekijät vaikuttavat AAC-keinojen käyttöön varhaiskasvatuksessa. Lisäksi selvitetään varhaiskasvatuksen henkilökunnan toiveita lisäkoulutukselle AAC-keinoista. Kyselylomakkeeseen vastaaminen kestää noin 10–15 minuuttia. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja anonymisti. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja tutkimuksen voi keskeyttää milloin tahansa.

Kiitos vastauksista!

Tutkimuksen tekijän sekä pro gradu -tutkielman ohjaajien yhteystiedot

Taustatiedot

1. Sukupuoli *

- Nainen
- Mies
- Muu / En halua määritellä

2. Ikä *

- 18–25 vuotta
- 26–30 vuotta
- 31–35 vuotta
- 36–45 vuotta
- 46–55 vuotta
- yli 55 vuotta

3. Asuinpaikka *

- Itä-Suomi
- Etelä-Suomi
- Keski-Suomi
- Länsi-Suomi
- Pohjois-Suomi

4. Ammattinimike *

- Varhaiskasvatuksen opettaja / lastentarhanopettaja
- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- Varhaiskasvatuksen sosionomi
- Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja
- Esiopetuksen opettaja päiväkodissa
- Esiopetuksen opettaja koulussa
- Vastaava varhaiskasvatuksen opettaja / lastentarhanopettaja
- Päiväkodinopettaja
- Muu, mikä?

5. Koulutustaso *

- Yliopisto: kandidaatin tutkinto
- Yliopisto: maisterin tutkinto
- Ammattikorkeakoulu
- Ammattioppilaitos
- Muu, mikä?

6. Työkokemuksen määrä *

- Alle 1 vuotta
- 1–3 vuotta
- 4–7 vuotta
- 8–15 vuotta
- 16–25 vuotta
- yli 25 vuotta

7. Lasten iät, joiden kanssa tällä hetkellä työskentelet *

- 0–2-vuotiaat
- 3–5-vuotiaat
- 5–6-vuotiaat
- Esikouluikäiset

AAC-menetelmät

8. Millä nimellä tunnet AAC:n? Valitse 1 tai useampi *

- Augmentative and alternative communication
- Puhetta tukevat ja korvaavat keinot
- Puhetta tukevat menetelmät
- Esteetön viestintä
- Tukikeinot
- Kuvatuki
- En ole käyttänyt mitään tiettyä nimitystä
- Muu, mikä?

9. Valitse kaikki AAC-menetelmät, jotka ovat sinulle tuttuja *

- Tukiviittomat
- Yksittäiset kuvat
- Kuvasarjat
- Eleet
- Olemuskieli esim. ilmeet ja äänenpaino
- Keskustelumatto
- Esineet
- Kommunikointitaulu
- Kommunikointikansio

	0	1	2	3	4	5
Kommunikointiohjelma esim. iPadissa *	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viittomakieli *	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vinkkipuhe *	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viitottu puhe *	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sormiaakkosviestintä *	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjoittaminen *	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjaintaulu *	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Piirtäminen *	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nopea piirrosviestintä *	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Blisskieli *	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kalenteri *	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Katseohjaus *	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muu, mikä? <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Arki

11. Kuinka monta lasta ryhmässäsi on tällä hetkellä? *

- ≤ 10
 11–15
 16–20
 21–25
 ≥ 26

12. Kuinka monelle lapselle ryhmästäsi AAC-menetelmät ovat välttämätön apukeino tällä hetkellä? *

- 0

- 1-3
- 4-6
- 7-10
- Yli 10:lle
- Kaikille

13. Kuinka monen ryhmäsi lapsen kanssa käytät AAC-menetelmiä? *

- 0
- 1-3
- 4-6
- 7-10
- Yli 10
- Kaikkien

14. Miksi käytät AAC-menetelmiä? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot *

- Lapsen ilmaisun tukena esim. pyytäminen ja kerronta
- Lapsen ymmärtämisen tukena
- Tukemaan omaa viestintääni
- Yhteisen kielen puutteen vuoksi
- Kielen kehityksen tukena
- Tunteiden ilmaisun tukena
- Toiminnanohjauksen tukena
- Päiväjärjestyksen hahmottamisessa
- Sääntöjen ymmärtämisen tukena
- Keskittymiskyvyn parantamisen tukena
- Perushoidon tukena
- Leikin tukena

- Siirtymätilanteiden helpottamiseksi
- AAC:n käyttö kuuluu päiväkotimme toimintakulttuuriin
- En käytä AAC-menetelmiä
- En osaa sanoa
- Muu, mikä?

15. Mitkä asiat estävät tai vaikeuttavat AAC-menetelmien käyttöä? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot *

- Ajanpuute
- Henkilökuntavaje
- Tiukat aikataulut
- Kiire
- Koulutuksen puute
- Tiedon puute
- Kokemuksen puute
- Oma epävarmuus
- Materiaalin / välineiden tms. puute
- En koe AAC-menetelmiä tarpeelliseksi
- En osaa sanoa
- Muu, mikä?

Vastaa seuraaviin kohtiin asteikolla 1–6. Voit myös valita "En osaa sanoa".

- 1 = täysin eri mieltä
- 2 = hyvin eri mieltä
- 3 = jokseenkin eri mieltä
- 4 = jokseenkin samaa mieltä
- 5 = hyvin samaa mieltä
- 6 = täysin samaa mieltä

16. Tiedän AAC-menetelmistä riittävästi työni kannalta *

Täysin eri mieltä 1 _____ 6 Täysin samaa mieltä En osaa sanoa

17. Hallitsen AAC-menetelmien käytön hyvin arjessani *

Täysin eri mieltä 1 _____ 6 Täysin samaa mieltä En osaa sanoa

18. AAC-menetelmät helpottavat työtäni *

Täysin eri mieltä 1 _____ 6 Täysin samaa mieltä En osaa sanoa

19. Koen AAC-menetelmät järkevinä *

Täysin eri mieltä 1 _____ 6 Täysin samaa mieltä En osaa sanoa

20. Käyttäisin enemmän AAC-menetelmiä arjessani, jos saisin lisää koulutusta *

Täysin eri mieltä 1 _____ 6 Täysin samaa mieltä En osaa sanoa

21. AAC-menetelmien runsaampi käyttö helpottaisi työtäni *

Täysin eri mieltä 1 _____ 6 Täysin samaa mieltä En osaa sanoa

22. Kokisin itseni varmemmaksi AAC-menetelmien käyttäjäksi, jos olisin saanut enemmän koulutusta *

Täysin eri mieltä 1 6 Täysin samaa mieltä En osaa sanoa

Saatu AAC-koulutus tai perehdytys

23. Oletko saanut koulutusta tai perehdytystä AAC-menetelmien käyttöön? *

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

Jos vastasit äskeiseen kysymykseen "En", siirry kysymykseen 26

24. Valitse AAC-menetelmät, joista olet saanut koulutusta tai perehdytystä sekä mitä kautta olet saanut koulutusta tai perehdytystä. Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot. 1 = pohjakoulutus 2 = kurssi 3 = työpaikka 4 = puheterapeutin antama ohjaus 5 = itseopiskelu

	1	2	3	4	5
Teoriatieto AAC:stä	☐	☐	☐	☐	☐
Tukiviittomat	☐	☐	☐	☐	☐
Yksittäiset kuvat	☐	☐	☐	☐	☐
Kuvasarjat	☐	☐	☐	☐	☐
Eleet	☐	☐	☐	☐	☐
Olemuskieli esim. ilmeet ja äänenpaino	☐	☐	☐	☐	☐
Keskustelumatto	☐	☐	☐	☐	☐
Esineet	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunikointitaulu	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunikointikansio	☐	☐	☐	☐	☐
Puhelaite	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunikointiohjelma esim. iPadissa	☐	☐	☐	☐	☐
Viittomakieli	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5
Vinkkipuhe	☐	☐	☐	☐	☐
Viitottu puhe	☐	☐	☐	☐	☐
Sormiaakkosviestintä	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjoittaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjaintaulu	☐	☐	☐	☐	☐
Piirtäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Nopea piirrosviestintä	☐	☐	☐	☐	☐
Blisskieli	☐	☐	☐	☐	☐
Kalenteri	☐	☐	☐	☐	☐
Katseohjaus	☐	☐	☐	☐	☐
Muu, mikä? <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐

25. Saamasi AAC-koulutuksen laajuus

- Alle puoli päivää
- 1–2 päivää
- 3–4 päivää
- Viikko
- Kaksi viikkoa
- Enemmän

26. Oliko pohjakoulutuksessasi AAC-menetelmille tarjolla oma pakollinen kurssi? *

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

27. Oliko pohjakoulutuksessasi AAC-menetelmille tarjolla oma vapaaehtoinen kurssi, jolle osallistuit? *

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

28. Oliko pohjakoulutuksessasi AAC-menetelmille tarjolla oma vapaaehtoinen kurssi, jolle et osallistunut? *

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

29. AAC:tä käsiteltiin ainoastaan muiden kurssien yhteydessä *

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

30. Sisältyikö AAC-opetukseen ainakin osittain teoriaosuutta? *

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

31. Sisältyikö AAC-opetukseen ainakin osittain käytännön harjoittelua? *

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Vastaa seuraaviin kohtiin asteikolla 1–6. Voit myös valita "En osaa sanoa".

- 1 = täysin eri mieltä
- 2 = hyvin eri mieltä
- 3 = jokseenkin eri mieltä
- 4 = jokseenkin samaa mieltä
- 5 = hyvin samaa mieltä
- 6 = täysin samaa mieltä

32. Pohjakoulutukseeni sisältyi riittävästi tietoa AAC-menetelmistä *

33. Olisin halunnut opiskella lisää AAC-menetelmistä opintojeni aikana *

34. Olen saanut riittävästi perehdytystä AAC-menetelmien käyttöön työelämäni aikana *

Lisäkoulutuksen tai perehdyttämisen tarve

Vastaa seuraaviin kohtiin asteikolla 1–6. Voit myös valita "En osaa sanoa".

- 1 = täysin eri mieltä
- 2 = hyvin eri mieltä
- 3 = jokseenkin eri mieltä
- 4 = jokseenkin samaa mieltä
- 5 = hyvin samaa mieltä
- 6 = täysin samaa mieltä

35. Haluaisin lisää AAC-koulutusta tai perehdytystä keinojen käyttöön *

36. Tarvitsisin lisää koulutusta hallitakseni AAC-menetelmien käytön paremmin *

37. Miksi haluaisit lisäkoulutusta? Valitse kaikki sopivat vaihtoehdot *

- Kyetäkseni tukemaan lasten ilmaisua paremmin
- Kyetäkseni tukemaan lasten ymmärtämistä paremmin
- Kyetäkseni tukemaan lasten itsenäistä suoriutumista paremmin
- Kyetäkseni tukemaan lasten vuorovaikutustaitojen karttumista paremmin
- Tarvitsen lisätietoa siihen, miten AAC:tä voi hyödyntää koko lapsiryhmälle
- Tarvitsen lisätietoa AAC:stä tiettyä / tiettyjä lapsia ajatellen
- En halua / tarvitse lisäkoulutusta
- Muu, mikä?

38. Valitse kaikki kohdat, joista haluaisit lisäkoulutusta *

- Teoriatieto AAC:stä
- Tukiviittomat
- Yksittäiset kuvat
- Kuvasarjat
- Eleet
- Olemuskieli esim. ilmeet ja äänenpaino

- Keskustelumatto
- Esineet
- Kommunikointitaulu
- Kommunikointikansio
- Puhelaite
- Kommunikointiohjelma esim. iPadissa
- Viittomakieli
- Vinkkipuhe
- Viitottu puhe
- Sormiaakkosviestintä
- Kirjoittaminen
- Kirjaintaulu
- Piirtäminen
- Nopea piirrosviestintä
- Blisskieli
- Kalenteri
- Katseohjaus
- En halua / tarvitse koulutusta mistään AAC-menetelmästä
- Muu, mikä?

39. Miten haluaisit lisäkoulutusta AAC-menetelmistä tarjottavan? Valitse 3 sopivinta *

- Erillinen kurssi
- Työpaikan sisäiset koulutustilaisuudet
- Yleiset koulutuspäivät
- Työpajat
- Kirjoja sekä materiaalipaketteja lukemalla
- Puheterapeutin antama ohjaus

- Jonkun muun ammattilaisen antama ohjaus, kenen?
- Webinaarit
- En halua / minun ei tarvitse kouluttautua lisää
- Muu, mikä?

40. Kuinka usein haluaisit kouluttautua AAC-menetelmistä? *

- Useita kertoja vuodessa
- Kerran vuodessa
- Joka toinen vuosi
- Kerran 3–5 vuodessa
- Harvemmin

Lopuksi

41. Mitä kautta sait kyselyn? *

- Facebook-ryhmästä
- Tuttavan kautta
- Työpaikan kautta
- Muualta, mistä?

42. Täydennä tässä haluamiasi vastauksia. Voit myös tuoda esille jotain, mikä ei kyselyssä tullut esille, mutta koet sen tärkeäksi tuoda ilmi.

Turun yliopiston ihmistieteiden eettisen toimikunnan
ihmistieteellisten tutkimusten jaosto

Asian käsittelyyn ovat osallistuneet Janne Salminen toimikunnan puheenjohtajana sekä Heini Kainulainen, Mika Koivisto, Eriikka Paavilainen-Mäntymäki, Helena Siipi, Riikka Turtiainen ja Marjaana Veermans toimikunnan jäseninä. Toimikunnan sihteerinä on toiminut Kirsi Klemelä ja henkilötietojen käsittelystä vastaavana asiantuntijajäsenenä Timo Juhola.

Lisätietoja

Toimikunnan sihteeri Kirsi Klemelä,
s-posti kirsi.klemela@utu.fi tai puh. 050 3030346.

Muutoksenhaku

Jos ennakoarviointilausunnon pyytäjä ei hyväksy ihmistieteiden eettisen toimikunnan päätöstä tai lausunnon sisältämiä muutosehdotuksia, hän voi pyytää asiasta lausuntoa Tutkimuseettiseltä neuvottelukunnalta. Perusteltu lausuntopyyntö liitteineen tulee jättää kahden kuukauden kuluessa eettisen toimikunnan päätöksestä.